

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ**

Бійчук Віта Олександрівна

**БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ: СУЧАСНИЙ СТАН
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 8.050105 – банківська справа

Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студентка групи БСзм – 51

В.О. Бійчук

(підпис)

Науковий керівник:

К.е.н. Ю.М. Галіцейська

(підпис)

Дипломну роботу допущено

до захисту:

«__» _____ 2012 р.

Завідуючий кафедрою банківської справи,

Доктор економічних наук, професор

О.В. Дзюблюк

(підпис)

Тернопіль - 2012

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ	
1.1. Економічна сутність і принципи банківського кредитування.....	8
1.2. Загальна характеристика та умови кредитування банками населення.....	15
1.3. Зарубіжний досвід банківського кредитування населення.....	26
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	31
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СТАНУ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»)	
2.1. Сучасний стан кредитування населення вітчизняними банками	33
2.2. Аналіз кредитного портфелю Приватбанку та частка кредитів населенню в ньому.....	42
2.3. Практика та умови кредитування населення в ПАТ КБ «ПриватБанк».....	50
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	59
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ	
3.1. Ризики, які виникають при кредитуванні населення та шляхи їх мінімізації.....	61
3.2. Основні напрямки вдосконалення банківського кредитування населення.....	71
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	80
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	96

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток банківського кредитування в сучасних умовах є необхідною умовою стабільного функціонування всієї банківської системи та забезпечення економічного зростання. Українські банки опинилися в умовах жорсткої конкуренції як внутрішньої, так і з боку іноземних банків. Швидка зміна умов функціонування, гостра потреба в нарощуванні капіталу за рахунок власних доходів, відкритість зовнішньому середовищу спонукають банки до постійного розширення сфери і вдосконалення механізмів кредитування, в тому числі кредитування населення.

Споживче кредитування є одним з основних видів діяльності банків, що забезпечує їх стабільну прибутковість. Проте різкий ухил банків у бік кредитування населення не знімає проблеми кредитних ризиків.

Розвиток кредитування населення є важливою умовою забезпечення стійкого зростання не тільки банківської системи, а й економіки в цілому. Від нього залежить розвиток багатьох галузей виробництва та реалізація їх кінцевої продукції. Разом з тим це загострює проблему збалансованості товарних ринків, оскільки попит формується не тільки за рахунок поточних доходів, а й заощаджень населення.

Свідченням того, що дана тема набуває все більшої актуальності є й той факт, що в останній час у світовому науковому колі з'явилася велика кількість публікацій, які в тому чи іншому ступені стосуються теми кредитування, але в українських виданнях вона висвітлена не достатньо і потребує більш детального розгляду. Разом з тим бракує ґрунтовних комплексних досліджень щодо розвитку банківського кредитування населення в Україні в сучасних умовах, особливо присвячених питанням управління цим видом кредиту, його ресурсного забезпечення та ефективності.

Актуальність зазначених проблем, об'єктивна необхідність подальшого вивчення теоретичних і практичних питань функціонування та розвитку банківського кредитування населення в Україні обумовили вибір об'єкта, теми дослідження та її актуальність.

Огляд літератури з теми дослідження. Необхідність і суть банківського кредитування неодноразово ставали предметом вивчення для багатьох науковців. Основоположниками системних досліджень кредиту і кредитних відносин вважають Дж. М. Кейнса, К. Маркса, А. Маршалла, Дж. С. Мілля, Д. Рікардо, А. Сміта, І. Фішера, М. Фрідмана, Й.Шумпетера та інших.

Розробці наукових засад банківської діяльності, кредиту та кредитних відносин присвячені роботи вітчизняних вчених-економістів І. Авансової, С. В. Башлая, Є. О. Безкоровайного, Ю. Бугелець, Ф. А. Бутинця, З. М. Васильченко, О. В. Васюренка, А. В. Головача, В. І. Додусенко, О. В. Дзюблюка, Н. Б. Зінченко, Г. В. Карпенка, В. В. Вітлінського, А. Н. Мороза, А. Г. Підводного, С. К. Реверчука, В. Т. Сусіденка, Г. Ю. Шемшученко та інших.

Однак здебільшого їх дослідження мають загальний або вузькопрофесійний характер і стосуються лише окремих елементів організації або аналізу кредитування банківськими установами юридичних та фізичних осіб. В той же час загальна концепція використання кредитних ресурсів щодо врахування потреб позичальників-фізичних осіб та системний підхід в контексті аналізу факторів, що впливають на ефективність роботи банківської установи в частині такої її кредитної діяльності досі розкриті не повною мірою. У цьому зв'язку дослідження питань організації та аналізу кредитування банками населення набуває особливого значення, що, в свою чергу, обумовлює доцільність подальшого проведення досліджень в цієї сфері.

Мета і завдання дослідження. Метою даної дипломної роботи є обґрунтування теоретичних та практичних засад функціонування банківського кредитування населення, визначення його особливостей, розробка рекомендацій щодо шляхів подальшого вдосконалення його ресурсного забезпечення та підвищення ефективності кредитування населення в сучасних умовах.

Досягнення поставленої мети дослідження передбачає розв'язання таких завдань:

- розкрити особливості банківського кредитування населення;
- розглянути механізм такого кредитування;

- визначити його принципи;
- узагальнити зарубіжний досвід становлення і розвитку банківського кредитування населення з метою його використання в Україні;
- зробити аналіз сучасного стану кредитування населення банками України;
- провести аналіз кредитного портфелю «ПриватБанку» в частині кредитування фізичних осіб;
- розглянути програми кредитування населення «ПриватБанку»;
- визначити ризики, пов'язані зі споживчим кредитуванням, запропонувати заходи щодо управління та мінімізації цих ризиків;
- обґрунтувати напрями удосконалення роботи комерційних банків в проведенні операцій кредитування населення.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є сфера економічних відносин, що виникають між кредиторами і позичальниками з приводу перерозподілу вартості у грошовій і товарній формі на умовах повернення та платності .

Предметом дослідження особливості і тенденції розвитку банківського кредитування населення в Україні.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою даної роботи стало вивчення і творче переосмислення основних досягнень зарубіжної та вітчизняної науки і практики функціонування й розвитку роздрібного банківського бізнесу. Для досягнення визначеної мети застосовувався комплекс загальнонаукових методів: індукції і дедукції, аналізу і синтезу, класифікації, порівняльного аналізу, аналізу коефіцієнтів. На підставі порівняльного аналізу запропоновано шляхи вдосконалення банківського кредитування населення, визначено найбільш сприятливі схеми оцінки кредитоспроможності позичальників.

Інформаційна база роботи. Інформаційною базою дипломної роботи є Закони України, Постанови Правління Національного банку України, Накази Президента, нормативно-правові акти, звітність банку ПАТ КБ «ПриватБанк» за 2008 – 2010

рр., наукові статті з даної тематики, спеціальні та періодичні видання зарубіжних і вітчизняних авторів.

Наукова новизна роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні і практичному вирішенні комплексу питань, пов'язаних з кредитуванням населення в умовах ринкової економіки. У процесі дослідження були отримані такі наукові результати:

- удосконалено визначення змісту поняття «банківське кредитування населення» та його роль у системі банківського кредитування: банківське кредитування населення охарактеризовано як один з видів банківського кредиту, що обслуговує фінансування особистих та господарських потреб фізичних осіб – кінцевих споживачів валового внутрішнього продукту. Навідміну від загальноприйнятого в літературі визначення цього кредиту як такого, що надається населенню, в роботі зроблено наголос на його внутрішньому зв'язку з банківським кредитом і на цільовому спрямуванні – на особисті і господарські потреби;
- набула подальшого розвитку класифікація банківських ризиків, які виникають в процесі кредитування, що виразилось в розподілі ризиків на внутрішні і зовнішні, а також за ступенем ризику, та за ступенем впливу на операції;
- обґрунтовано нові практичні рекомендації щодо вдосконалення кредитування банками населення шляхом регулювання оцінки кредитоспроможності фізичних осіб, запропоновано посилити участь держави в регулюванні іпотечного ринку України для зміцнення економіки та забезпечення сталого розвитку.

Практичне значення роботи полягає в тому, що теоретичні узагальнення, висновки і рекомендації можуть бути використані банками України з метою вдосконалення механізму кредитування населення та мінімізації ризиків, які виникають в процесі надання кредитів населенню.

Структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи

складає 105 сторінок комп'ютерного тексту, у тому числі 5 таблиць, 12 рисунків, список використаних джерел з 109 найменувань, 7 додатків на 10 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ

1.1. Економічна сутність і принципи банківського кредитування

На сьогоднішньому етапі одну з найважливіших ролей у стимулюванні відтворювальних процесів в економіці відіграє банківський кредит.

Кредит (від лат. *creditum* – позика, борг) – одна з найскладніших економічних категорій, характер об'єктивної необхідності якої обумовлений, з одного боку, становищем та розвитком товарно-грошових відносин, з іншого – такою специфікою її прояву, як поворотний рух вартості [13, с. 134].

В економічній літературі немає єдиного поняття, щодо кредиту. За своєю сутністю та механізмом впливу на процес суспільного відтворення кредит є однією з найскладніших економічних категорій. Він поступається хіба що тільки категорії грошей. Тому в економічній теорії протягом кількох століть ведуться дискусії навколо питань, пов'язаних із сутністю та роллю кредиту. Такі вчені постсоціалістичних країн, як М. Савлук, Є. Жуков, Б. Івасів розглядають кредит як економічні або грошові відносини, що виникають між кредитором і позичальником із приводу мобілізації тимчасово вільних коштів і їх використання на умовах повернення й оплати. На думку вченого О. Євтуха [31, с. 8] кредит розглядається як певні блага, наданні у тимчасове користування. Таке розуміння кредиту на їх погляд робить це поняття конкретнішим, легко вимірюваним, тобто більшою мірою науковим (пізнаваним).

Дискусії навколо поняття суті кредиту тривають і досі. Найбільш поширеними в економічній літературі є два підходи до визначення сутності кредиту:

- ототожнення кредиту з цінністю, яка передбачається одним економічним суб'єктом іншому в позику. При такому підході увага дослідника зміщується на саму позичку, її правову форму, що зумовлює вихолощування з кредиту його економічного змісту;

- ототожнення кредиту з певним видом економічних відносин, які формуються в суспільстві. Такий підхід дає можливість глибше дослідити економічні аспекти кредиту, економічні чинники його існування, основи та закономірності його руху. Тому цей підхід у сучасній літературі переважає.

Англійський економіст Т. Тук - автор книги "Дослідження законів грошового обігу", розглядаючи суть кредиту, відзначав, що в найпростішому визначенні він являє собою довіру однієї особи до іншої, на підставі якої у позичку в грошах або товарах надається певна сума капіталу, зазначена сума підлягає поверненню. За користування цією послугою боржник сплачує обумовлений на договірних засадах відсоток [109, с. 72].

У цьому визначенні виділяються загальні характеристики, що розкривають зміст кредиту на протязі багатьох років і є найбільш розповсюдженим висновком економічної сутності кредиту. Кредит – це суспільні відносини, що виникають між економічними суб'єктами у зв'язку з переданням одним одному в тимчасове користування вільних коштів (вартості) на засадах зворотності, платності та добровільності [90, с. 363].

Основними ознаками відносин, що становлять сутність кредиту, є такі [46, с. 67-69]:

1. Учасники кредитних відносин повинні бути економічно самостійними: бути власниками маси вартості і вільно нею розпоряджатися; функціонувати на основі самодостатності та самоокупності; нести економічну відповідальність за своїми зобов'язаннями. Щоб стати кредитором, економічний суб'єкт повинен накопичити у власності певну суму вільних коштів, якими може вільно розпоряджатися. А щоб стати позичальником, суб'єкт повинен мати передумови для накопичення в майбутньому у своїй власності достатньої суми вільних коштів для повернення боргу;
2. Кредитні відносини є добровільними та рівноправними. Тільки за цих умов вони будуть взаємовигідними і зможуть розвиватися по висхідній. Економічна самостійність суб'єктів, добровільність, рівноправність та

взаємна вигода роблять кредитні відносини внутрішньо адекватними, зумовлюють їх розвиток на ринкових засадах;

3. Кредитні відносини не змінюють власника цінностей, з приводу яких вони виникають. Кредитор залишається власником переданої в борг вартості, а позичальник одержує її лише у тимчасове розпорядження, після чого повинен повернути власникові. Незмінність власника в кредитних відносинах вимагає особливо чіткого і дійового правового їх оформлення, щоб захистити інтереси власника. Якщо такий захист не забезпечується правовими засобами, то кредитні відносини втрачають свої визначальні ознаки і перетворюються в щось інше, ніж кредит. У цьому зв'язку інтереси кредитора для правового захисту є більш пріоритетними, ніж інтереси позичальника;
4. Кредитні відносини є вартісними, оскільки виникають у зв'язку з рухом вартості (грошей чи матеріальних цінностей). Проте вони не є еквівалентними, тому що кожне переміщення вартості не супроводжується зустрічним рухом відповідного еквівалента. Однак вартість переміщується на зворотних засадах, тобто після певного періоду ці кошти повертаються назад у висхідне положення. Можливість їх неповернення робить позицію кредитора у цих відносинах досить вразливою, при визначенні доцільності кредитування та розміру плати за кредит;
5. Нееквівалентність кредитних відносин, значно посилює в механізмі їх реалізації роль чинника платності, за яким позичальник повертає більшу масу вартості, ніж сам одержує від нього. Така плата, що називається процентом, має подвійне призначення:
 - компенсувати кредитору втрату доходу у зв'язку з переданням відповідної суми коштів у чуже розпорядження та можливі збитки на випадок неповернення позички;
 - стимулювати позичальника до підвищення ефективності використання одержаних у позичку коштів.

Кредит як форма суспільних відносин має багато спільного з іншими економічними категоріями – грошима, фінансами, торгівлею, капіталом. Вони тісно переплітаються між собою функціонально. Так, гроші як засіб платежу з'явилися на ґрунті кредитних відносин. Кредит у функції перерозподілу вартості обслуговує рух капіталу, сприяє формуванню фінансових ресурсів, розвитку торгівлі. Особливо тісно пов'язаний кредит з грошима, і цей зв'язок дедалі посилюється в міру розвитку суспільного виробництва й ускладнення економічних відносин.

Водночас кредит – це цілком самостійна категорія, що функціонує поряд з іншими категоріями, не змінюючи жодної з них і не поступаючись їм сферою свого призначення [37, с. 86].

Сутність кредиту конкретизують окремі елементи кредитних відносин. Це об'єкти та суб'єкти кредиту. Об'єктом кредиту є та вартість, яка передається в позичку одним суб'єктом іншому. Суб'єкти кредиту – це кредитори і позичальники. Взяті разом, ці елементи створюють структуру кредиту.

Позичена вартість як об'єкт кредиту є реальною, тобто має бути наявною і фактично переданою позичальнику. Таке передання оформляється відповідною угодою з дотриманням вимог чинного законодавства і називається позичкою. Надання позички породжує кредитні відносини між партнерами, які стають їх суб'єктами – кредитором та позичальником. Тому поняття кредиту ширше за поняття позички, бо передбачає не тільки факт надання останньої, а й відносини між сторонами, що виникають у зв'язку з наступним погашенням позички, з урегулюванням взаємних претензій, пов'язаних із несвоєчасним поверненням позички. Тому позичка є ключовою ланкою кредитних відносин [67, с. 194].

Позичена вартість може бути в грошовій формі, у формі товарів, виконаних робіт, наданих послуг.

Види кредиту можна класифікувати за різними критеріями (дод. А).

Банківський (фінансовий) кредит – це форма кредиту, за якою грошові кошти надаються в позику банками. Комерційні банки, що мають ліцензію НБУ, є головною ланкою кредитної системи; вони одночасно виступають у ролі покупця

і продавця наявних у суспільства тимчасово вільних коштів. Позики надаються банками суб'єктам господарювання всіх форм власності у тимчасове користування на умовах, передбачених кредитним договором. Банківські кредити сприяють появі нових підприємств, появі нових робочих місць, будівництву об'єктів, а також забезпечують економічну стабільність країни [67, с. 201].

У відповідності до Закону України «Про банки і банківську діяльність» фінансовий кредит – це кошти, які надаються в позику юридичним та фізичним особам на визначений термін під відсотки [80].

Кредитори – це учасники кредитних відносин, які мають у своїй власності (чи розпорядженні) вільні кошти і передають їх у тимчасове користування іншим суб'єктам. Кредиторами можуть бути фізичні особи, юридичні особи (підприємства, організації, установи, урядові структури тощо), держава. Особливе місце серед кредиторів посідають банки. Вони спочатку мобілізують кошти в інших суб'єктів, у тому числі і на засадах запозичення, а потім самі надають їх у позички своїм клієнтам.[16, с. 43]

Визначення банківського кредиту міститься у спеціальному банківському законодавстві, а саме у Законі України "Про банки і банківську діяльність". Відповідно до статті 2 цього Закону банківський кредит – це будь-яке зобов'язання банку надати певну суму грошей, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження строку погашення боргу, яке надано в обмін на зобов'язання боржника щодо повернення заборгованої суми, а також на зобов'язання на сплату процентів та інших зборів з такої суми [81]. Безпосередньо кредитним операціям банків присвячені статті 47 та 49 Закону України «Про банки і банківську діяльність». Згідно з цією статтею кредитними вважаються такі операції банків [80]:

1. розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик;
2. організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів;
3. здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг);

4. надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі;
5. придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг);
6. лізинг.

Позичальники – це учасники кредитних відносин, які мають потребу в додаткових коштах і одержують їх у позичку від кредиторів. Характерною ознакою позичальника є те, що він не стає власником позичених коштів, а лише тимчасовим розпорядником. Тому його права стосовно використання цих коштів дещо обмежені – він не може вийти за межі тих умов і цілей, які передбачені його угодою з позичальником. З цього погляду позичальник перебуває в певній залежності від кредитора. Проте це не заперечує рівноправності сторін у кредитних відносинах [16, с. 45].

Позичальниками можуть бути всі ті особи, що й кредиторами: фізичні особи, всі юридичні особи, держава. Особливу роль серед позичальників виконують банки – вони позичають гроші одночасно у великій кількості кредиторів, у великих обсягах і безперервно.

Для конкретизації сутності кредиту потрібно розглянути окремі елементи кредитних відносин, якими є об'єкти та суб'єкти кредиту. Об'єктом кредиту є та вартість, яка передається в позичку одним суб'єктом іншому. Суб'єкти кредиту — це кредитори і позичальники. Взяті разом, ці елементи створюють структуру кредиту [23, с. 43].

Важливе значення для ефективної організації кредитних відносин між банками і клієнтами мають принципи банківського кредитування. Банківське кредитування здійснюється за такими принципами [46, с. 89] :

1. Принцип строковості повернення означає, що позичка має бути повернена позичальником банку в заздалегідь обумовлений строк, тобто він конкретизує повернення кредиту в певний час. Від дотримання принципу

строковості повернення кредиту залежить можливість надання нових позичок, оскільки одним із ресурсів кредитування є повернені позички.

2. Принцип забезпеченості позичок означає, що проти заборгованості за позичками, яка відображається в пасиві балансу клієнта-боржника, має бути певне майно (товари або цінні папери), яке враховується в активі його балансу або зобов'язання третьої особи погасити борг банку (гарантії, поручительства тощо). Деякі кредити можуть надаватися і без забезпечення, якщо банк на це дає свою згоду.

3. Принцип платності. Означає, що віддача позикових коштів здійснюється на визначених кредитним договором умовах оплати банку процентного доходу за користування кредитними ресурсами. Вартість, надана кредиторам у позичку, має зростати, створюючи його прибуток. Зазначений прибуток кредитора у вигляді позичкового відсотка і є платою позичальника за надану йому в тимчасове користування позичку.

4. Принцип повернення кредиту. Відповідно до умов кредитного договору позичальник зобов'язується в обумовлений термін повернути позичені кошти в повному обсязі, включаючи плату за користування ресурсів і всі можливі нараховані штрафні санкції.

5. Принцип цільового використання. Цільове кредитування передбачає наявність об'єкта, мети або предмета кредитування, тобто того, заради чого й виникають кредитні відносини між банком та позичальником. Для фізичних осіб це потреби:

- купівля товарів довгострокового користування (меблі, побутова техніка);
- купівля транспортних засобів;
- купівля товарів народного споживання;
- цільові потреби (лікування, навчання, відпочинок);
- будівництво;
- благоустрій дачних ділянок, житлових будинків, квартир);
- купівля
 - індивідуальних житлових будинків;

- дач;
- гаражів;
- квартир.
- реконструкція і капітальний ремонт:
 - індивідуальних житлових будинків;
 - гаражів;
 - дач.
- купівля обладнання для інженерного обладнання будинку, квартири;
- на освоєння землі.

Підсумовуючи вище сказане, варто зазначити, що банківське кредитування населення здійснюється на таких умовах і є одним із ключових видів споживчого кредиту.

Банківське кредитування населення – це один з видів банківського кредиту, що обслуговує фінансування особистих та господарських потреб населення як кінцевих споживачів валового внутрішнього продукту.

1.2. Загальна характеристика та умови кредитування банками населення

Під кредитуванням населення слід розуміти одну з найпоширеніших і затребуваних форм кредитування, оскільки фізичні особи є основними за чисельністю позичальниками банків.

Населення, тобто фізичні особи — резиденти України можуть одержувати в комерційних банках кредити на придбання споживчих товарів і послуг тривалого користування та іпотечні кредити. Банки надають споживчі кредити розміром, що визначається, виходячи з вартості товарів і послуг — об'єктів кредитування. Розмір кредиту на будівництво, купівлю і ремонт житлових будинків, дач та інших будівель (іпотека) визначається в межах вартості майна, майнових прав, які можуть бути передані банку в забезпечення повернення кредиту фізичною особою, та сумою поточних доходів позичальника. Строк споживчого кредиту визначається залежно від мети кредитування, розміру позики, платоспроможності

позичальника, але він не повинен перевищувати 10 років з дня його надання. Іпотечний кредит має бути використаний протягом 6 місяців з дня одержання позики [56, с. 142].

Надання кредитів здійснюється шляхом видачі готівки або шляхом перерахування коштів на поточний рахунок позичальника або продавця товарів та послуг.

Необхідність кредитування населення зумовлена тим, що в процесі кругообігу індивідуальних капіталів одні суб'єкти господарювання нагромаджують тимчасово вільні кошти, а інші потребують їх. Призначенням такого кредиту є задоволення споживчих потреб широких верств населення.

Надання кредитів населенню здійснюється на основі укладеного між клієнтом та банком договору про надання споживчого кредиту.

Розміри кредитів, що надаються громадянам України, обмежуються:

- 1) граничними розмірами, встановленими банком для конкретного виду кредитів;
- 2) платоспроможністю позичальника, його здатністю повністю й встановлений строк повернути отриманий кредит;
- 3) вартістю заставленого майна та цінних паперів, що можуть бути надані позичальником (іншою особою) для забезпеченні повернення кредиту з урахуванням виду застави [55, с. 67].

Якщо позичальник не має можливості в установлений строк повернути кредит наступного дня після закінчення строку дії договору кредитний працівник переносить заборгованість по кредиту на рахунок прострочених позичок із встановленням відповідних штрафних санкцій.

Головними способами забезпечення виконання зобов'язань, що застосовуються між будь-якими суб'єктами правовідносин виступають гарантії та поручительства.

За договором поруки поручитель зобов'язується перед кредитором іншої фізичної особи відповідати за виконання нею свого зобов'язання в повному обсязі або в певній частині. Порукою може бути забезпечена лише дійсна вимога.

Договір поруки має бути укладений у письмовій формі, недодержання цієї вимоги тягне недійсність договору поруки [73].

У разі невиконання зобов'язань фізична особа і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники. Це означає, що кредитор може вимагати виконання договору як від фізичної особи, так і від поручителя, якщо інше не передбачено договором поруки. Поручитель відповідає в тому самому обсязі, що й фізична особа-боржник. Тобто він відповідає за основний борг, сплату процентів та неустойки, а також за відшкодування заподіяних збитків, якщо інші умови не передбачені договором поруки.

За фізичну особу-боржника можуть одночасно поручитися кілька осіб — поручителів. У цьому разі такі поручителі між собою є солідарними боржниками перед кредитором.

Поручитель, який виконав зобов'язання за фізичну особу-боржника, набуває всіх прав кредитора за цим зобов'язанням. Це означає передусім, що поручитель як новий кредитор у зобов'язанні зберігає право вимоги до боржника (регресні вимоги). Якщо кілька поручителів виконали зобов'язання перед кредитором, то кожен з них має право зворотної вимоги до боржника в розмірі виплаченої цим поручителем суми [73].

На практиці гарантію часто ототожнюють з порукою [57, с. 98]. Це пов'язано з тим, що норми чинного Цивільного кодексу України не дають визначення поняття гарантії, в них говориться лише про те, що правила статей про поруку поширюються на гарантії, що видаються одними організаціями для забезпечення погашення заборгованості інших, якщо інше не встановлено законодавством.

Під гарантією слід розуміти зобов'язання гаранта, що видається на прохання іншої особи (принципала), за яким гарант зобов'язується сплатити кредиторіві принципала відповідно до умов гарантійного зобов'язання певну грошову суму. Виплачуючи кредиторіві принципала відповідну грошову суму, зазначену у гарантії, гарант має право зажадати від принципала в порядку регресу

відшкодування сплачених за гарантією сум, якщо інше не передбачено договором гаранта з принципалом [102, с. 58].

У ролі гаранта та поручителя може бути банк. У цьому разі говорять про банківську гарантію або поруку. Видаючи гарантію (поруку), банки повинні переконатися у кредитоспроможності клієнта, оскільки видача гарантій (поруки) по суті має кредитний характер. Фактично банки беруть на себе зобов'язання при несплаті клієнтом у строк належних платежів здійснити їх за рахунок власних ресурсів. Якщо кредитоспроможність клієнта банку невідома або викликає сумнів, то банківська гарантія видається під відповідне забезпечення, тобто супроводжується відповідною заставою майна. Зауважимо, що розмір гарантій, що їх надає комерційний банк, регулюється у відповідний спосіб Національним банком України [73].

Дія гарантії або поруки закінчується із закінченням забезпеченого ними зобов'язання, зокрема у разі виконання зобов'язання позичальником. Гарантія чи порука припиняється також, якщо кредитор протягом трьох місяців з дня настання строку зобов'язання не подав позову до гаранта (поручителя). Якщо строк виконання зобов'язання не зазначений або визначений моментом вимоги, то за відсутності іншої угоди відповідальність гаранта (поручителя) припиняється після закінчення одного року з дня укладення договору гарантії (поруки).

Кредитні взаємовідносини між банками та позичальниками регламентуються в кредитних договорах, які укладаються, як правило, в письмовій формі.

Комерційні банки мають право вносити зміни до умов договорів, які не суперечать чинному законодавству, та вимагати додаткової інформації від клієнта, якщо вона не суперечить інтересам сторін.

Надання комерційними банками позик населенню здійснюється при наявності дотримання позичальниками всіх вимог, особливо тих, які стосуються реальних можливостей забезпечення своєчасності повернення кредиту та сплати відсотків за користування ним [100, с. 141].

Порядок видачі позик передбачає декілька етапів (додаток Б).

Кредити фізичним особам надаються тільки на комерційних засадах із дотриманням певних умов (рис. 1.1.).

Рис. 1.1. Обов'язкові умови надання кредитів фізичним особам [47, с. 83]

Для одержання кредиту позичальник звертається до банку з кредитною заявкою, а також подає пакет необхідних документів, що вимагає банк. В заявці зазначаються цільове призначення кредиту, його сума, строк користування та конкретні дати погашення, форми забезпечення кредиту. На цьому етапі банк оцінює сильні та слабкі сторони представленого для кредитування об'єкта, в першу чергу, вірогідність своєчасного повернення кредиту та відсотків за його користування.[47, с. 94]

Склад необхідних документів залежить від характеру кредитної операції і для різних клієнтів-фізичних осіб він може бути різним. Якщо кредит у клієнта є в іншому банку, то він подає графік надходжень та платежів на весь термін користування кредитом, копії документів про підтвердження угод, що кредитуються, відомості про кредити, отримані в інших банках та ін.. До банку можуть бути подані й інші документи, потрібні йому для визначення фінансового стану та кредитоспроможності клієнта.

Після ознайомлення з документами, працівник банку проводить попередню бесіду з майбутнім позичальником, що має велике значення для остаточного вирішення питання про надання кредиту. Це також дає можливість банку з'ясувати важливі деталі, пов'язані із заявою про отримання кредиту, визначити своє ставлення до клієнта, його перспективи [16, с. 312].

На цьому етапі банк повинен приділити увагу достовірності документів та інформації, на підставі яких вирішується питання про надання кредиту.

Наступний етап процесу кредитування передбачає вивчення кредитоспроможності клієнта, тобто наявності передумов для одержання кредитів, спроможності повернути їх. Кредитоспроможність позичальника визначається показниками, які характеризують його акуратність при розрахунках за раніше одержані кредити, його поточний фінансовий стан і перспективи змін.

При аналізі кредитоспроможності клієнта банком проводиться ретельне вивчення фінансових можливостей позичальника, його спроможності своєчасно і в повному обсязі погасити кредит і відсотки.

Аналіз кредитної заявки фізичної особи, його кредитоспроможності базується на використанні різних джерел інформації, серед яких: матеріали, отримані безпосередньо від клієнта; матеріали про клієнта, які містяться в архівах і базах даних банку.[16, с. 315]

Після проведення оцінки кредитоспроможності і господарсько-фінансового стану позичальника, їх позитивних результатів банк переходить до третього етапу надання кредиту – розробки умов кредитування, підготовки і укладення кредитного договору. Цей етап ще називають структуруванням кредиту, в ході якого банк визначає вид кредиту, його суму і строк, способи видачі і погашення, забезпечення, ціну та інші умови.

Після того, як чітко визначені характеристики кредиту, а за договором досягнуто згоди щодо всіх його істотних умов, складається текст кредитного договору. Кредитний договір є юридичним документом, що визначає взаємні зобов'язання і відповідальність між комерційним банком і клієнтом з приводу одержання останнім кредиту. Він укладається між банком і позичальником на рік або більш тривалий строк, якщо клієнт користується кредитами постійно, і на менш короткий строк – при тимчасовій потребі в кредитах або при наданні окремого кредиту [27, с. 173].

У кредитній угоді передбачаються обов'язкові пункти (рис. 1.2.).

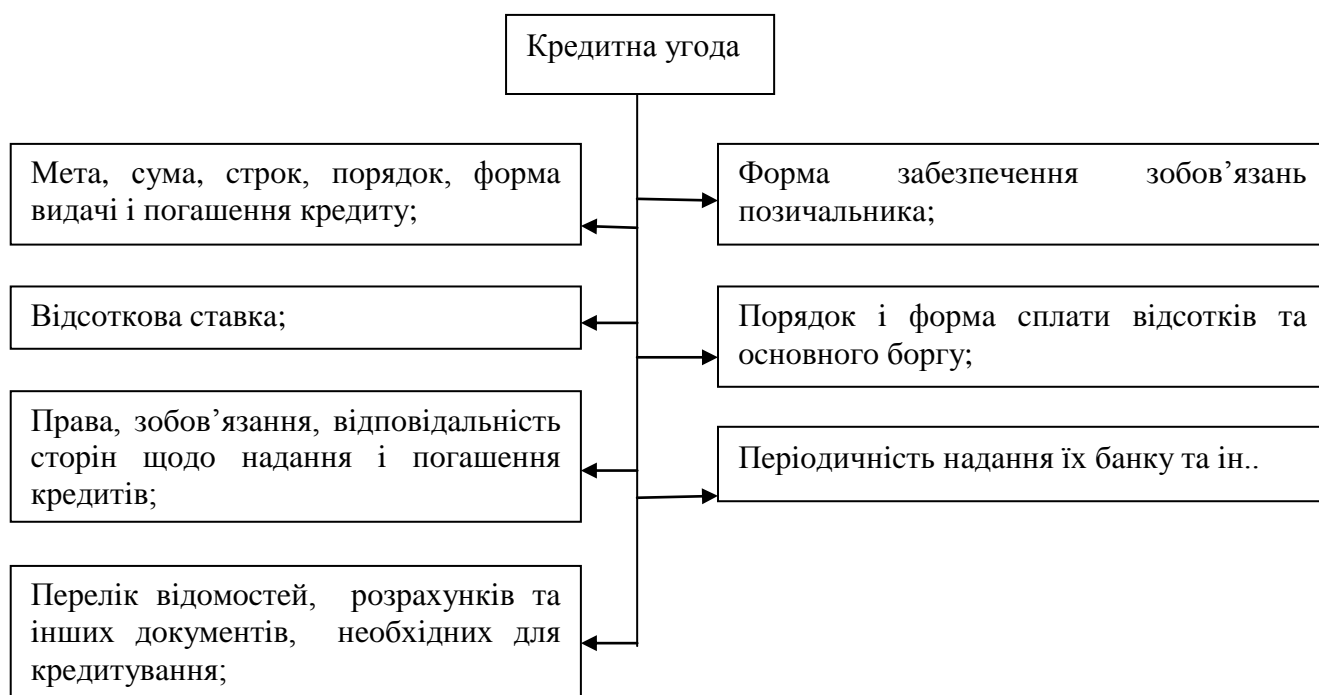

Рис. 1.2. Обов'язкові складові кредитної угоди [27, с. 180]

Зміст кредитної угоди визначається сторонами залежно від конкретної кредитної операції.

Конкретний зміст кредитного договору і перелік усіх умов визначаються за згодою сторін, оскільки чинне законодавство не встановлює вимог до форми та умов кредитного договору, а тому при його укладанні треба керуватися загальними положеннями Цивільного кодексу України [102, с. 115].

Заключним етапом банківського кредитування характеризується тим, що банк здійснює контроль за виконанням умов кредитного договору. Метою цього етапу є забезпечення своєчасності та повноти повернення кредиту і процентів. Банки використовують різні форми і методи контролю. Якщо фінансовий стан фізичної особи погіршується і виникає ризик неповернення кредиту, то банк приймає цілий комплекс заходів, які забезпечили б йому повернення кредиту. За невиконання або неналежне виконання прийнятих на себе зобов'язань винна сторона відшкодовує іншій стороні всі заподіяні останній у зв'язку з цим збитки, а також сплачує штрафи, пеню, неустойки, які передбачені кредитним договором [27, с. 177].

Згідно з чинним законодавством під збитками розуміються витрати, понесені кредитором у зв'язку з пошкодженням майна кредитора, а також

неотримані доходи, які кредитор мав би отримати, якби боржник виконав свої зобов'язання відповідним чином, тобто так, як передбачалося договором [80].

Відшкодування неотриманих доходів, як свідчить аналіз практики вирішення конкретних спорів, можливе лише тоді, якщо відповідними доказами це буде доведено в суді. Тому в кредитному договорі слід чітко сформулювати, що конкретно сторони розуміють під неотриманими доходами.

Останнім етапом процесу банківського кредитування є повернення кредиту разом з відсотками. Проте нерідко сторони продовжують строки дії кредитного договору (продовжують), для чого до кредитного договору вносяться зміни та доповнення в письмовій формі. Зміни, що вносяться до кредитного договору у більшості випадків пов'язані з пролонгацією строків повернення кредитів [13, с. 118].

Банк здійснює контроль за виконанням позичальниками умов кредитної угоди, за цільовим використанням кредиту, своєчасним і повним його погашенням та сплатою відсотків за ним. В разі виникнення певних порушень умов кредитної угоди з боку позичальника банк має право вживати економічні й правові санкції.

Якщо банк виявив факти використання кредиту не за цільовим призначенням, він має право достроково розірвати кредитну угоду, що є підставою для стягнення всіх коштів в межах зобов'язань позичальника за кредитною угодою.

Окрім цього, при наданні кредиту на придбання будинку, котеджу, елітних квартир (нестандартна ціна, планування та ін.) обов'язковим є перевірка службою безпеки ступеню ліквідності предмету застави з виїздом на місце для його огляду з метою виявлення можливих перешкод для реалізації предмету іпотеки по заставній вартості (близькість трамвайних, залізничних колій, ліній електропередач; знаходження нерухомості у виробничій зоні, на схилі, який підвергнутий зсувам, у тектонічно активній зоні та ін.). Аркуш узгодження візитується всіма членами кредитного комітету регіонального відділення банку (малого кредитного комітету – у межах ліміту повноважень) та підписуються його

керівником, уповноваженим приймати рішення про надання кредиту. Кредитні комітети повинні проходити лише у робочому порядку [83].

Невід'ємним атрибутом заяви на отримання споживчого кредиту є пакет супровідних документів до складу якого входять [101, с. 65] :

- 1) ксерокопія перших двох сторінок паспорта ;
- 2) довідка податкової інспекції про присвоєння ідентифікаційного коду;
- 3) довідка з місця роботи позичальника про розмір заробітної плати та утримань з неї;
- 4) документи, що підтверджують наявність інших джерел доходу ;
- 5) документи, що підтверджують щомісячні витрати позичальника;
- 6) письмове повідомлення про відсутність заборгованості з раніше отриманими кредитами ;
- 7) довідка про місце проживання;
- 8) анкета індивідуального позичальника.

У разі, якщо забезпеченням кредиту виступає поручительство, в банк додатково подаються такі документи [101, с. 67] :

- 1) ксерокопія перших двох сторінок паспорта поручителя ;
- 2) довідка податкової інспекції про присвоєння ідентифікаційного коду;
- 3) довідка з місця роботи поручителя про розмір заробітної плати та утримань з неї ;
- 4) документи, що підтверджують наявність інших джерел доходу поручителя;
- 5) документи, що підтверджують щомісячні витрати поручителя.

Кредитний працівник приймає і уважно ознайомлюється з заявою і поданими документами. З метою отримання більш повної інформації кредитний працівник може попросити позичальника подати додаткові документи та дані, а також, якщо клієнт раніше отримував кредити, то кредитний працівник з'ясовує чи виникали у банку проблеми при кредитуванні даного позичальника в минулому, чи вчасно він погашав кредит і сплачував відсотки, чи за цільовим призначенням використовувались раніше отримувані ним кредити. Якщо

позичальник отримував кредити в інших банках, то кредитний працівник запрошує у цих банках необхідну інформацію [102, с. 123].

Та все ж найбільш повне уявлення про позичальника, дає особиста співбесіда з ним, під час якої увага звертається на такі основні моменти: чи достатньо чесно позичальник говорить про свої наміри використати кредит, чи справляє він враження чесною, надійною людиною, здатною своєчасно повернути кредит та чи справляє позичальник враження людиною, здатною працювати заради досягнення поставленої мети.

Якщо позичальник раніше не мав зв'язків з банком, то особливу увагу необхідно приділити питанню, чому саме до даного банку він звернувся за позичкою. Ці причини повинні бути розумними і правдоподібними.

Та все ж навіть враження, отриманого в результаті особистої бесіди з позичальником недостатньо для того, щоб зробити висновок про його характер та здібності. Необхідно також отримати фактичну інформацію, яка дозволить скласти своєрідний психологічний портрет позичальника [60, с. 218].

Тобто до основних характеристик, які мають бути з'ясовані, належать:

1. Вид кредиту;
2. Сума кредиту;
3. Строк кредиту;
4. Спосіб погашення кредиту;
5. Вид забезпечення кредиту;
6. Ціна кредиту;
7. Інші характеристики кредиту.

На підставі проведеного аналізу кількісних (системи показників в динаміці) та якісних факторів (основний вид діяльності та форма власності) визначається клас надійності позичальника [25, с. 291-292]:

Клас А – (стандартний кредит) позичальник має здоровий фінансовий стан та достатні джерела доходів (постійну роботу, доходи від цінних паперів та ін.) для обслуговування боргу протягом терміну дії кредитної угоди; виконуються всі

умови кредитного договору та вимоги банку щодо надання фінансової та іншої інформації.

Вся документація стосовно застави повна і має позовну силу. Вартість застави дозволяє погасити борг по кредиту та відсотки на умовах примусового продажу (протягом трьох місяців від дати вилучення), враховуючи витрати на вилучення та продаж, нестабільність цін.

Клас Б – (під контролем) фінансовий стан позичальника добрий або дуже добрий, але немає можливості підтримувати його на цьому рівні протягом тривалого часу (зміна місця роботи позичальника, що привело до зменшення його доходів, зменшення доходів від володіння цінними паперами). Позичальник не завжди відвертий у стосунках з банком щодо пояснення фінансового стану, іноді надається недостовірна інформація. Кредит використаний за цільовим призначенням та виконуються всі умови кредитного договору.

Вся документація стосовно застави повна і має позовну силу. Вартість застави покриває основну суму боргу по кредиту і відсотках, в разі примусового продажу (протягом трьох місяців від дати вилучення) враховуючи витрати на вилучення та продаж, нестабільність цін.

Клас В – (субстандартний кредит) фінансова діяльність задовільна, але спостерігається чітка тенденція до погіршення (зміна місця роботи, хвороба позичальника або членів сім'ї та інше). Невиконання умов кредитного договору (несвоєчасна сплата процентів, використання кредитних коштів не за цільовим призначенням, невиконання умов щодо належного зберігання заставленого майна та інше). Позичальник несвоєчасно надає інформацію банку про фінансовий стан, або відмовляється надати її взагалі. Вся документація стосовно застави повна і має позовну силу. Проте вартість застави не може покрити основну суму боргу по кредиту і відсотків в разі примусового продажу (протягом трьох місяців від дати вилучення), враховуючи витрати на вилучення та продаж, нестабільність цін.

Клас Д, Г – (сумнівний, безнадійний кредити) фінансовий стан позичальника незадовільний (втрата місця роботи, відсутні джерела погашення позики, втрата застави). Невиконання умов кредитного договору (припинення

сплати відсотків, використання кредиту не за цільовим призначенням, невиконання умов щодо належного зберігання заставленого майна та інше). Позичальник залишив Україну або його місцеперебування невідоме. Застави немає або документи по оформленню застави не мають позовної сили.

Отже, раціонально організований механізм банківського кредитування населення сприяє зростанню об'ємів кредитної діяльності, залученню нових позичальників, підвищенню фінансових результатів банківського кредитування.

1.3.Зарубіжний досвід банківського кредитування населення

У більшості країн світу кредитори (банки, фінансові компанії, компанії-емітенти кредитних карт, інвестиційні компанії, торгові компанії, що надають комерційні кредити) на постійній основі обмінюються інформацією про платоспроможність позичальників через кредитне агентство (бюро). Актуальність даної роботи полягає в тому, що на сучасному етапі розвитку економіки України є досить важливим використання зарубіжного досвіду роботи кредитних агентств. Необхідність цього доведена в численних роботах економістів, що досліджували проблему асиметричності інформації в сфері фінансового посередництва.[15, с. 132]

Асиметричність інформації визначається в економічній літературі як недостатність відомостей про партнера, доступних при укладенні, наприклад, кредитної угоди, що призводить до неефективного розподілу кредитних ресурсів. Так, кредитор звичайно не в змозі оцінити майбутні прибутки і ризики, пов'язані з інвестиційними проектами, для здійснення яких позичальник бере позику, тому банк встановлює однакові процентні ставки по кредитах для всіх, що породжує проблему «несприятливого вибору»[107, с. 27].

В умовах асиметричності інформації кращим позичальникам доводиться платити підвищену премію за ризик, а гірші, платять занижену. Оскільки прагнення ненадійних позичальників отримати кредит вище, ніж платоспроможних, знижується ефективність розподілу кредитних ресурсів. У результаті частина потенційно надійних і прибуткових проектів не реалізовується.

Світовий досвід показує, що вирішити ці проблеми можливо тільки за допомогою кредитного агентства, створеного для обміну інформацією про позичальників між кредиторами.

По-перше, кредитне агентство підвищує рівень відомостей банків про потенційних позичальників і дає можливість більш точного прогнозування повернення позик. Це дозволяє кредиторам ефективно визначати напрям і ціну позики, зменшуючи ризик виникнення проблеми несприятливого вибору.

По-друге, наявність кредитних агентств дозволяє зменшити плату за пошук інформації, яку стягували б банки зі своїх клієнтів. Це веде до вирівнювання інформаційного поля всередині кредитного ринку і примушує кредиторів встановлювати конкурентні ціни на кредитні ресурси. Більш низькі процентні ставки збільшують чистий прибуток позичальників і стимулюють їх діяльність.

По-третє, кредитне агентство формує свого роду дисциплінуючий механізм для позичальників. Кожний знає, що у разі невиконання зобов'язань його репутація в очах потенційних кредиторів упаде, відрізаючи його від позикових коштів або роблячи їх набагато дорожче. Цей механізм також підвищує стимул позичальника до повернення кредиту, зменшуючи ризик несумлінної поведінки [107, с. 29].

Перше кредитне агентство з'явилося на ринку споживчого кредитування. Цей ринок, як і ринок кредитування малого бізнесу, характеризується великою кількістю потенційних позичальників, прагнучих отримати невеликі за обсягами кредити. Тому індивідуальна оцінка кожного з них вимагає додаткових витрат і не вигідна кредиторам, особливо враховуючи те, що аналіз, заснований на характеристиках позичальника і його кредитній історії, повинен бути достовірним і об'єктивним.

Сьогодні кредитні агентства в тій або іншій організаційній формі діють практично у всьому світі. Більшість країн прийшла до висновку, що ефективний розвиток економіки неможливий без інформаційної відвертості і прозорості.

Світовий досвід демонструє різноманіття форм організації кредитного агентства. При цьому кількість та форми власності кредитних Агентств (бюро)

може бути різною в кожній країні. Так, в ряді країн, таких як США, Бразилія, Аргентина більшість кредитних агентств є приватними підприємствами, функціонуючими з метою отримання прибутку від надання інформаційних послуг. Крім того, в цих країнах діють і декілька місцевих кредитних агентств, створених торговими палатами і асоціаціями як некомерційні організації [40, с. 89].

У Японії і більшості європейських країн, як правило, кредитне агентство створюється в формі приватних компаній, належних консорціуму кредиторів. Діюче в Німеччині кредитне агентство являє собою об'єднання восьми регіональних, у правовому і економічному відношенні самостійних товариств - Товариство Захисту у справах Загального забезпечення Кредитів (SCHUFAG). Їх власниками і одночасно партнерами є комерційні банки, ощадні каси, кооперативні банки, фірми, що пропонують кредитні карти, будівельно-ощадні і іпотечні банки, лізингові суспільства, а також підприємства роздрібної торгівлі і будинку посилочної торгівлі, надаючи фізичним особам грошові або товарні кредити споживчого характеру.

У Канаді діє розгалужена система дрібних місцевих агентств, що знаходяться у приватній власності та безпосередньо працюючих з споживачами послуг по перевірці кредитоспроможності (як правило, компаніями, що роблять кредитні послуги, здають у оренду житло або приміщення для офісів, тощо).

Обсяги інформації, якою обмінюються кредитори за допомогою мережі кредитного агентства, досить великий. Так в США, Бельгії, Бразилії, Великобританії, Японії, Німеччині, кількість звітів, що надаються перевищує чисельність населення [40, с. 92].

На початку 1990 років почався процес розширення поля діяльності кредитних агентств на міжнародний рівень. Найбільші представники цього бізнесу поставили за мету перерости в транснаціональні компанії. Першим їх кроком на цьому шляху стало встановлення контролю або придбання національних бюро у ряді країн Латинської Америки, Європи і Азії. Найбільшим та найстарішим у світі є кредитне агентство "Дан енд Бредстрит" (Dan &

Bradsteet) , база даних якого на сьогодні акумулює дані більш як 48 млн. компаній, 10 млн. з яких знаходяться у США.

Крім або замість приватних кредитних бюро у багатьох країнах існує інститут державної реєстрації кредитів - Public credit registers (PCR). Ця організація історично створювалася для реєстрації операцій іпотечного кредитування і заставних під нерухомість. Однак на сьогодні цей інститут виконує в ряді країн функції кредитного Агентства (бюро).[40, с. 95]

Створення в Україні надійної системи ідентифікації ділової та фінансової репутації компаній та приватних позичальників є однією з фундаментальних умов подальшого розвитку ринків кредитів та інвестицій, особливо в сфері кредитування малого та середнього бізнесу, іпотечного та споживчого кредитування.

З метою зниження кредитних ризиків, підвищення надійності роботи банківської системи НБУ в 2001 році створив “Єдину інформаційну систему обліку позичальників (боржників), які мають прострочену заборгованість за кредитами” – ЄІС “Реєстр позичальників”.

Створення Реєстру вирішило частину проблеми доступу до інформації щодо позичальників – банки отримали можливість ознайомитись з негативною інформацією про позичальника. Разом з тим це не надало можливості відслідковувати поведінку боржника на ринку за деякий період, і за межами Реєстру залишилась інформація щодо добросовісного позичальника.

Проте у 2005 році був затверджений Закон України “Про організацію обігу та формування кредитних історій”, який вступив в дію з 1 лютого 2006 року та в якому враховується міжнародний досвід діяльності кредитних бюро [84].

Закон визначає правові та організаційні засади формування і ведення кредитних історій, права суб'єктів кредитних історій та користувачів бюро кредитних історій, вимоги до захисту інформації, що складає кредитну історію, порядок утворення, діяльності та ліквідації бюро кредитних історій.

На сьогоднішній день в Україні зареєстровані та розпочали своє функціонування перших 3 бюро кредитних історій, що повинно суттєво знизити ризики технологій масового споживчого кредитування населення:

1. ТОВ “Українське бюро кредитних історій” (засновники ПАТ КБ “ПриватБанк” і іноземна компанія BigOptima Limited). Державна реєстрація ТОВ “Українське бюро кредитних історій” датована 6 червня 2005 року.

На сьогоднішній день ТОВ “Українське бюро кредитних історій” є єдиним реально діючим та може надати доступ до більш ніж 10 000 000 кредитних історій як фізичних, так юридичних осіб, що складає близько 40 % усього працездатного населення України [33].

2. Перше всеукраїнське бюро кредитних історій (засновники Асоціація українських банків, 30 банків і дві страхові компанії).

3. Національне бюро кредитних історій — вже третє кредитне бюро в Україні. Його засновники — Національна асоціація кредитних спілок України, міжнародна холдингова компанія Creditinfo Group, що спеціалізується на системах та інструментах кредитного менеджменту, а також інвестиційно-фінансова група «ТАС» [33].

Таким чином, обмін інформацією за допомогою кредитних агентств стимулює зростання банківських кредитів відносно до ВВП приблизно на 20%. Крім того, значно знижується рівень кредитного ризику і, відповідно, зменшується частка резервів на можливі втрати за кредитами у загальних обсягах кредитування. Отже, збільшення міри доступності інформації у сфері фінансового посередництва позитивно позначається на ефективності кредитування, і як наслідок на зростанні валового внутрішнього продукту і продуктивності праці, що є дуже важливим у розвитку економіки України.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Важливою категорією ринкової економіки, що відображає реальні зв'язки і відносини економічного життя суспільства є кредит, що завжди був і залишається важливим важелем у стимулюванні розвитку виробництва, за допомогою якого прискорюється процес обігу капіталу як на макро-, так і на мікроекономічному рівні. Кредит здебільшого розуміється у двох значеннях: вузькому – як сума коштів, що отримує позичальник від кредитора; широкому – як сукупність суспільних правовідносин, що виникають, здійснюються та припиняються в процесі надання залучених раніше кредитором коштів у борг позичальнику.

2. Однією з характерних рис сучасного стану розвитку банківської системи України є інтенсивне використання банками кредитування населення на споживчі потреби. Споживчий кредит характеризує відносини між кредитором і позичальником з приводу фінансування кінцевого споживання. Суб'єктами споживчого кредиту є банки і торговельні заклади (кредитори) та населення (позичальники). Кредитування фізичних осіб банку як вартісна економічна категорія виражає відносини між кредитором і позичальником з приводу позички, що надається банківською установою фізичним особам для задоволення їхніх потреб на умовах тимчасового користування, забезпечення та платності.

3. Надання кредитів здійснюється на підставі кредитних договорів, які укладаються індивідуальними позичальниками з установою банку. Банки здійснюють видачу кредитів населенню у межах наявних кредитних ресурсів згідно з основними напрямками власної кредитної і відсоткової політики. Розмір процентної ставки за користування кредитом встановлюється установою банку самостійно залежно від вартості кредитних ресурсів, характеру наданого забезпечення, виду кредиту, попиту та пропозиції на кредитному ринку в конкретному регіоні та інших чинників

3. Здійснення кредитної діяльності банків відбувається за умови дотримання принципів кредитування. До основних принципів банківського кредитування належать: поверненість, строковість, платність, забезпеченість та цільовий

характер використання. Кожний наданий банком кредит має бути повернутий позичальником у визначений кредитним договором строк. Водночас позичальники повинні використовувати надані кредитні кошти за цільовим призначенням та сплачувати проценти за користування ними. Банківським установам, у свою чергу, слід виважено підходити до оцінки позичальників та диференціювати їх за характером фінансово-господарської діяльності, обсягом капіталу тощо та організувати кредитування на договірних засадах. Процес кредитування в банку включає попередній, підготовчий, основний та заключний етапи, кожен з яких характеризується сукупністю процедур та відповідних дій для здійснення кредитної операції.

4. На сучасному етапі розвитку економіки України є досить важливим використання зарубіжного досвіду. Світовий досвід показує, що вирішити проблему «несприятливого вибору позичальника» можливо за допомогою кредитного агентства, створеного для обміну інформацією про позичальників між кредиторами. Кредитні агентства в тій або іншій організаційній формі діють практично у всьому світі. Більшість країн прийшла до висновку, що ефективний розвиток економіки неможливий без інформаційної відвертості і прозорості. На сьогоднішній день в Україні зареєстровані та розпочали своє функціонування перших 3 бюро кредитних історій, що повинно суттєво знизити ризики технологій масового споживчого кредитування населення.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА СТАНУ КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»)

2.1. Сучасний стан кредитування населення вітчизняними банками

Кредитування населення є одним з найпоширеніших видів банківських операцій і є одним зі стимулюючих факторів розвитку економіки країни загалом.

Діяльність сучасного банку важко уявити без роботи з фізичними особами. В останні роки, незважаючи на певні проблеми, їх діяльність стає все більш соціально орієнтованою, спрямованою на розширення спектру послуг, що надаються населенню.

Активна робота банків у галузі обслуговування приватних осіб також є необхідною умовою зміцнення ресурсної бази та розширення ринків їх успішної конкурентної боротьби з небанківськими фінансово-кредитними установами. Враховуючи особливості перебігу сучасних економічних та соціальних процесів, доцільно дослідити тенденції та перспективи розвитку кредитування населення на ринку банківських послуг України.

У 2011 році банки трохи пом'якшували вимоги до позичальників. Зросло, число банків, готових кредитувати своїх позичальників без надання останніми довідки про доходи: за дослідженнями компанії "Простобанк Консалтинг", беззаставні кредити на таких умовах в кінці грудня 2011 року пропонували п'ять банків з числа 50-ти лідерів за активами, хоча на початку січня 2011 року їх було всього три. При цьому максимальні суми кредитів без довідки, як на початку, так і в кінці року, обмежувалися 20-ма тисячами гривень, а позичальники з підтвердженим доходом в кінці 2011 року могли претендувати на беззаставні позики в сумі до ста тисяч гривень.[2]

Кількість банків, що пропонують беззаставні кредити готівкою, в 2011 році подвоїлася: з семи установ, які видавали кредити в січні 2011 року, їх число зросло до 14-ти в грудні 2011 року. Щоправда, до кінця року окремі банки стали припиняти кредитування, але загальну тенденцію це змінити не змогло (рис.2.1.).

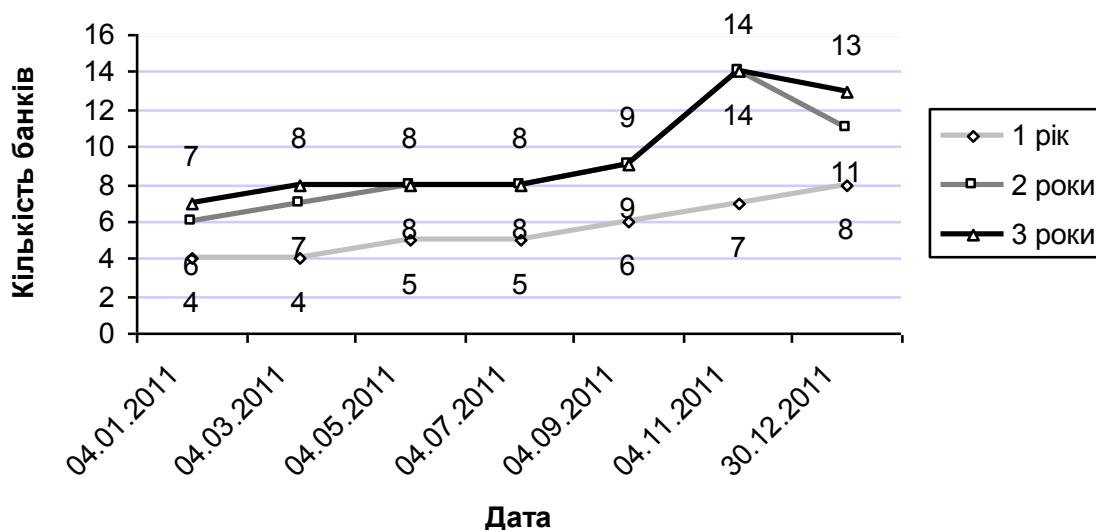

Рис.2.1. Динаміка кількості банків, що пропонують беззаставні кредити готівкою [2]

На ринку нецільових кредитів готівкою станом на 30 січня 2012 року працює 22 банки (додаток В).

Товари в кредит представлені пропозиціями від семи банків з числа 50 лідерів за активами і ряду менших установ.

Кредити на товари з нульовим авансом і без застави можна отримати в п'яти установах з числа 50-ти лідерів за активами. Ще три банки видають кредити без першого внеску, але при цьому беруть у заставу товар, що купується (додаток Д).

Що стосується середніх реальних ставок за беззаставними споживчими кредитами, то вони в 2011 році виділилися серед ставок за всіма іншими видами кредитування. На початку 2011 року середні реальні ставки за кредитами на один і два роки різко зросли: відразу на 9,5-10,5 процентного пункту або на 19%-21% від свого початкового значення. Після цього середнім ставками по таких кредитах вже не залишалось нічого іншого, як поступово знижуватися, з невеликими відхиленнями від тенденції, до кінця 2011 року [9].

Незважаючи на те, що беззаставні кредити продовжували дешевшати, за підсумками 2011 року середні реальні ставки по кредитах готівкою на один і два роки були вище власних значень початку року на 2,5-4 процентних пункти, і становили 52,1% і 53,6% річних відповідно.

На відміну від одно- і дворічних кредитів, середні реальні ставки по трирічних беззаставних позиках до середини 2011 року залишалися практично на тому ж рівні (41,5%-42% річних), без значних змін. Але з червня 2011 року ставки пішли в зростання і в листопаді перетнули позначку в 52% річних (рис. 2.2.).

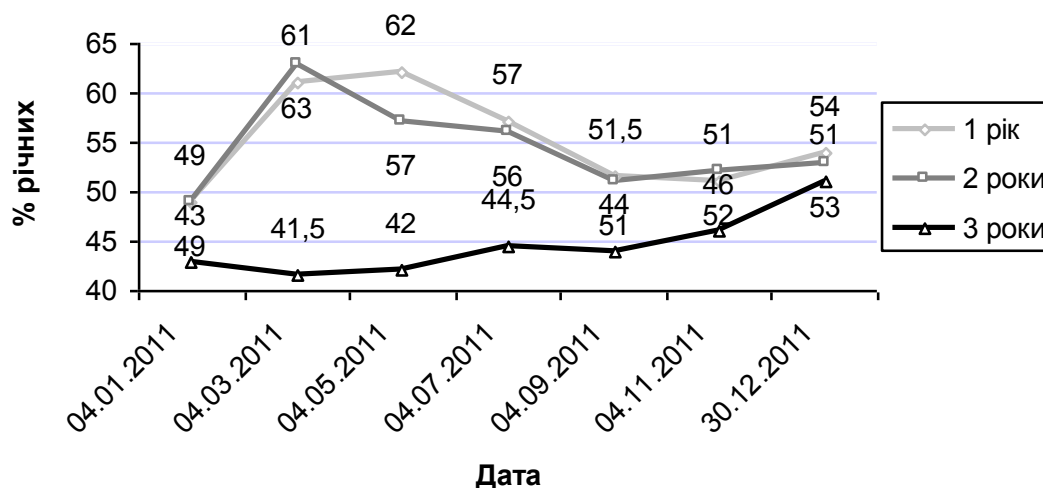

Рис. 2.2. Динаміка середніх реальних ставок за без заставними кредитами готівкою [9]

Вагомим механізмом ринкової економіки є також іпотечний ринок, а іпотека є суттєвим фактором її розвитку. Оскільки, це один із ефективних способів спрямування потужних інвестиційних потоків у найперспективніші її сектори [5, с. 109].

В останні роки іпотека в Україні стрімко розвивалася, але зараз переживає не найкращий період. Вітчизняний ринок іпотечного кредитування відновлюється дуже повільно. Хоча сьогодні готовність прокредитувати громадян на купівлю житла вже декларують майже 40 банків, реальні обсяги видачі таких позик дуже незначні [3].

Кількість банків, що кредитують збільшувалася до жовтня, і за цей період кількість установ що кредитують також зростає вдвічі, а за десятирічними кредитами - навіть утричі (з п'яти до 16-ти банків). Проте вже з листопада 2011 року банки стали залишати сегмент споживчої іпотеки, і до кінця року їх кількість зменшилася з 33-х до 28-ми установ. Втім, це все одно значно більше, ніж було на початку року: у січні нецільову іпотеку пропонували 16 банків (рис.2.3.).

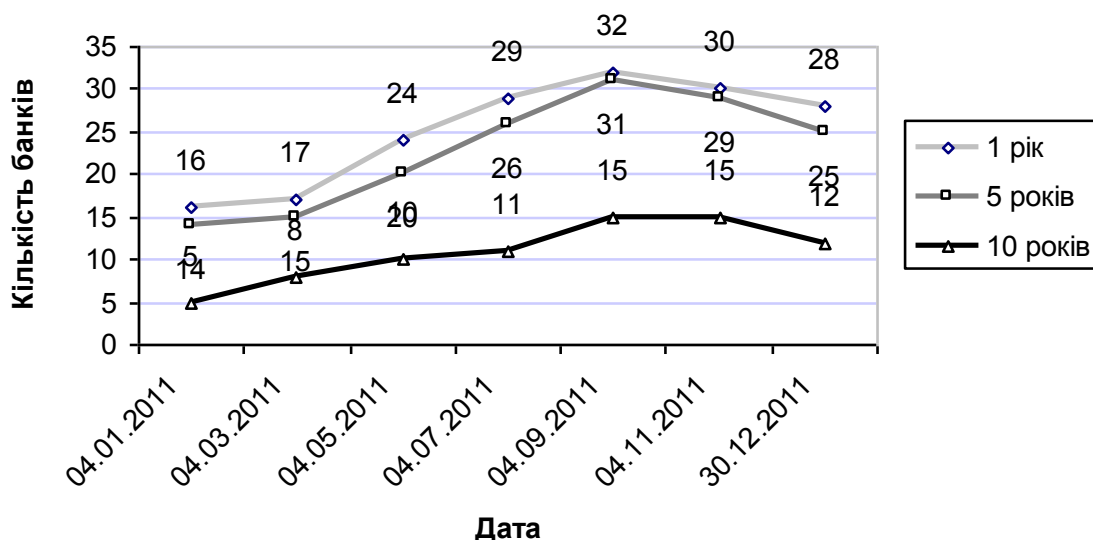

Рис. 2.3. Динаміка кількості банків, що пропонують нецільові іпотечні кредити [3]

Протягом 11 місяців 2011 року портфель іпотечних кредитів, виданих українськими банками населенню, скорочувався, за винятком липня, коли він виріс на 1,68 млрд. грн.

До 01.12.2011 року портфель банків склав 94,52 млрд. грн., що на 15,15 млрд. грн. (або 13,82%) менше ніж на початок року.

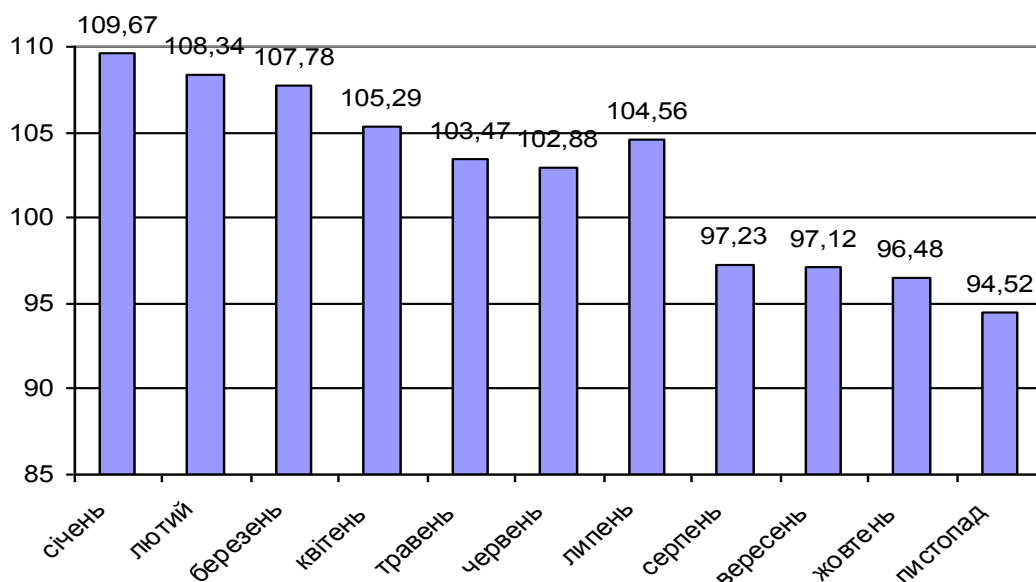

Рис. 2.4. Динаміка портфеля іпотечних кредитів, наданих банками населенню в 2011 році, млн. грн. [3]

Однією з основних причин, які стримують позичальників, є надзвичайно високі відсоткові ставки за кредитами. Хоча вони поступово й знижуються, проте для більшості потенційних покупців житла залишаються непідйомними. Згідно ж з даними Держкомстату, за підсумками серпня середня офіційна заробітна плата штатних працівників в Україні становила 2694 гривень. А, до прикладу, щоб оформити іпотеку на 60 тисяч доларів під 15% річних, позичальникові треба заробляти щомісяця 14 тисяч гривень.

Середні ставки за нецільовою іпотекою, цілком точно відображали зміну ситуації на кредитному ринку в 2011 році, знижуючись до жовтня 2011 року, і різко збільшуючись в останньому кварталі минулого року. У підсумку, на кінець грудня 2011 року середня реальна ставка за споживчими іпотечними кредитами терміном на рік була приблизно на процентний пункт нижче свого рівня початку року, і становила 24% річних. Середня ставка по кредитах на п'ять років до кінця грудня 2011 року повернулася до свого рівня початку року - близько 22% річних [3]. А кредити на десять років у порівнянні з початком 2011 року, навпаки, подорожчали приблизно на один процентний пункт - до 22,6% річних (рис.2.5.) .

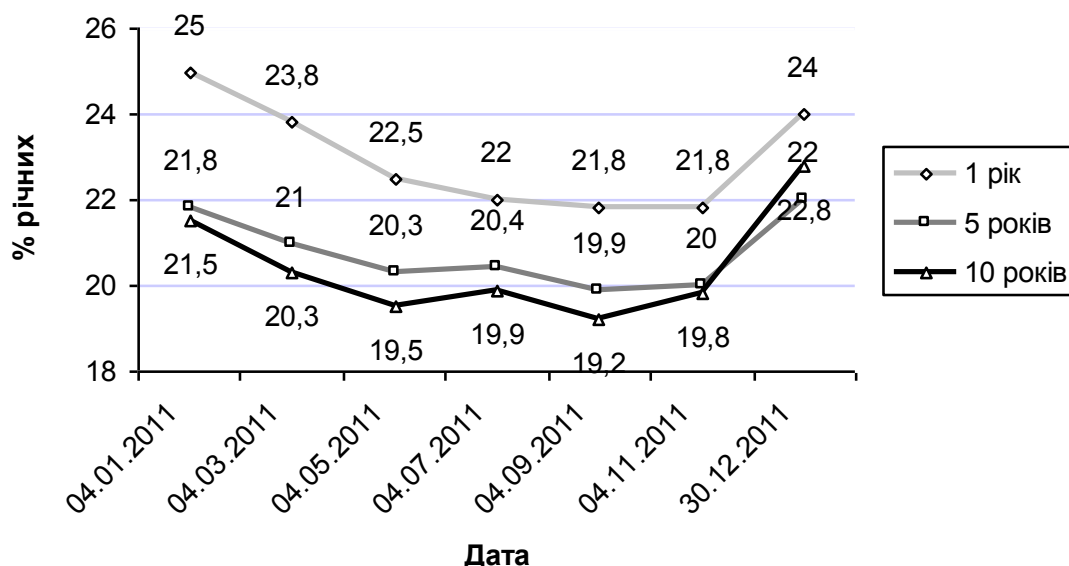

Рис. 2.5. Динаміка середніх реальних ставок за нецільовою іпотекою [3]

Максимальний термін кредитування на купівлю житла на вторинному ринку за досліджуваний рік не змінився і склав 20 років. Станом на 26.12.2011р. на

такий період позики готові запропонувати 12 банків: Credit Agricole, Unicredit Bank, Universal Bank, ВТБ Банк, Індустріалбанк, Ощадбанк, Перший Український Міжнародний Банк, Піреус Банк, Ощадбанк Росії, Укргазбанк, Укрсоцбанк, Ерсте Банк. На первинному ринку іпотеки максимальний термін кредитування за 2011 рік зріс з 20 років на початок року до 30 років на кінець грудня - на такий строк кредити надавав банк «Таврика». При цьому мінімальний початковий внесок на останню звітну дату склав 10% для обох основних сегментів іпотечного ринку і представлений програмою кредитування від Ощадбанку [62].

Що стосується структурних характеристик ринку іпотечного кредитування населення, то більшість іпотечних позик станом на 01.12.2011 було видано на термін більш 5 років - 85,23% від портфеля банків або 80,562 млрд. грн., Тоді як на строк від 1 до 5 років було видано 9,89% або 9,350 млрд. грн. кредитів, а на термін до 1 року ще менше - всього 4,87% портфеля або 4,607 млрд. грн.

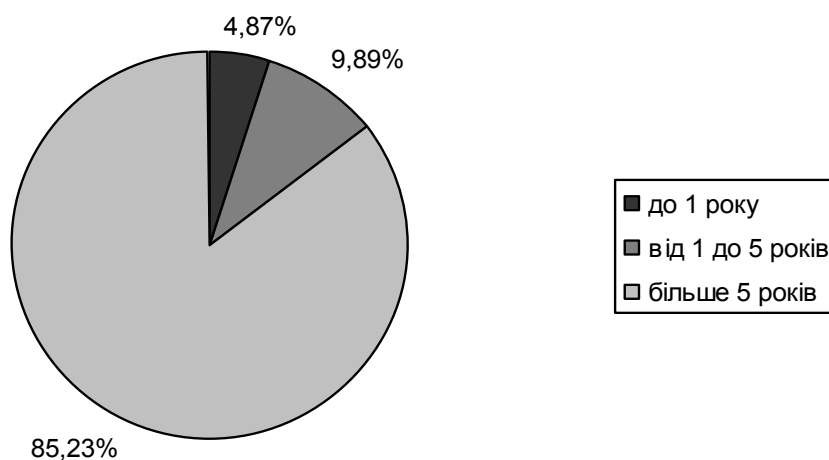

Рис. 2.6. Структура портфеля іпотечних кредитів населенню в залежності від терміну позички за станом на 01.12.2011 р. [9]

Науковцями, що провели аналіз сучасного стану розвитку іпотечного ринку України було виділено ряд проблем, які стримують процес ефективного його розвитку, а саме:

- відсутність законодавчих актів, що регулюють питання створення єдиної державної системи реєстрації прав власності на нерухоме майно та їх

обмежень, запровадження в господарський обіг іпотечний цінних паперів, створення бюро кредитних історій іпотечного кредитування;

- неадекватність системи фахової підготовки спеціалістів цього напрямку і відсутня система підвищення кваліфікації таких спеціалістів;
- недостатня державна підтримка щодо створення підґрунтя для виникнення спеціалізованих фінансових інститутів щодо кредитування і мобілізації додаткових ресурсів населення;
- неспроможність банківської системи працювати за міжнародними схемами реінвестування;
- недовіра населення до українських банків;
- відсутність принципів засад, що повинні визначати правове регулювання вторинного тинку іпотеки.

У 2011 році ринок кредитування населення на покупку автотранспорту активно розвивався. Так, якщо на початок року частка продажів автомобілів в кредит складала лише 5% від обсягу ринку, то до осені ця цифра досягла 20%, що говорить про значне пожвавлення ринку. Дана тенденція пояснюється поліпшенням умов кредитних пропозицій, а також спрощенням банками процедури перевірок позичальників, крім цього певний ажіотаж на ринку, і відповідно - збільшення попиту, викликала інформація про введення мита на ввезені автомобілі [1].

Банківські установи досить активно здійснювали перегляд чинних програм з кредитування на покупку автотранспорту, зокрема - знижували початковий внесок, зменшували процентні ставки і комісії, а також фокусувалися на роботі з партнерами - автосалонами і дилерами. Якщо порівнювати з 2010 роком, то, в цілому, кількість кредитних угод зросла. Приміром, якщо в 2010 році близько 12% машин продавалося в кредит, то вже в 2011 році цей показник виріс до 15-20%. Однак це ще вдвічі менше, ніж в докризових 2007-2008 рр., коли автомобілі в кредит займали понад 50% у загальному обсязі продажів.[62]

У 2011 році кількість банків, що пропонують позики на нові автомобілі іноземного виробництва, збільшилася на 3 установи (або на 11%) до 30

організацій з 27 кредитують банків станом на 04.01.2011г. При цьому в січні-вересні для ринку була характерна висхідна тенденція - кількість банків збільшилася на 9 організацій (або 33%) і досягло своєї максимальної річної позначки в розмірі 36 установ, проте в кінці вересня тренд змінився на протилежний і до кінця року ринок залишило 6 гравців [1].

Аналогічна тенденція була характерна і для кредитів на покупку нових вітчизняних автомобілів - в січні-вересні 2011 року кількість банків, що кредитують виросло на 13 організацій (або 68%) з 19 установ станом на 04.01.2011р. до максимального річного значення в розмірі 32 банків, проте вже в 4 кварталі ринок покинуло 5 гравців. Таким чином, за підсумками досліджуваного року ринок виріс на 8 установ (або 42%) до 27 банків, що кредитують на кінець грудня 2011 року.

Кількість установ, що пропонують кредити на покупку б / в іномарок, росло протягом 11 місяців 2011 року. Так, якщо на початок січня 2011 року на ринку були присутні лише 5 банків, то вже в листопаді такі кредити видавало 12 установ, але в грудні тренд змінився на протилежний - ринок покинула 1 організація, таким чином, у порівнянні з початком 2011 року кількість банків, що кредитують збільшилася на 6 установ (або 120%).

Ще більш значним у 2011 році виявилось збільшення кількості банків, що кредитують покупку б / в автомобілів вітчизняного виробництва - в 3 рази з 2 до 6 установ станом на 26.12.2011 р., При цьому протягом усього досліджуваного періоду кількість гравців в даному сегменті тільки збільшувалася [1] .

Середня ефективна ставка знизилась в усіх сегментах автокредитування: на 0,72 п.п. до 18,41% річних за позиками на нові автомобілі іноземного виробництва та на 1,21 п.п. до 19,17% річних - вітчизняного, в той час як по кредитах на покупку б / в автомобілів іноземного виробництва зниження показника склало 2,63 п.п. до 21,19% річних і на 2,49 п.п. до 19,54% річних - для авто вітчизняного складання.

Credit Agrigole та Ощадбанк збільшили максимальний термін кредитування на покупку б / в автомобілів з 5 до 7 років, при цьому в сегменті кредитування на

придбання нових автомобілів даний показник не змінився і залишився на рівні 7 років.

Спостерігалось зниження мінімального авансу за позиками до 0% (позики від ПриватБанку, ВТБ Банку та Укрсоцбанку), при цьому середній розмір початкового внеску за кредитними пропозиціями банків знизився на 5 - 10 п.п. до 10-15% за програмами на покупку нових автомобілів і до 20% -30% на придбання б / в авто [9].

У 2011 році ринкові складові були, в цілому, прихильні до сегменту споживчого кредитування: банки нарощували обсяги виданих кредитів, ставки поступово знижувалися, та і попит не падав. За оцінками фахівців, кількість гравців на ринку зростає як мінімум в 2 рази, а також значно зросли обсяги видач. Протягом року умови кредитування ставали все більш привабливими для позичальників, середня вартість кредиту на ринку знижувалася, а ризикові критерії ставали все більш лояльними.

Але всі ці фактори, що викликають оптимізм у банків, викликали занепокоєння регулятора. Ще в липні 2011 року в Національному Банку підрахували, що фінустанови кредитують українців переважно на споживчі цілі, у той час як обсяги іпотечного кредитування знижуються. У тому ж місяці, за даними НБУ, заборгованість українського населення за споживчими кредитами оновила історичний максимум і перевершила докризові показники. За дослідженнями, влітку 2011 року середньостатистичний українець був винен банку близько 800 євро споживчих кредитів, або 3,5 середньої зарплати в країні. За цим показником Україна опинилася на другому місці в Європі після Греції [9].

В результаті, в НБУ склали проект постанови, якою до банків, що займаються споживчим кредитуванням, будуть застосовуватися більш високі нормативні вимоги. Така ініціатива була підтримана і урядом, який визнав темпи зростання споживчого кредитування небезпечними як для платіжного балансу країни (за рахунок споживчих кредитів купуються переважно імпорتنі товари), так і для добробуту українців напередодні можливої нової кризи.

Очевидно, що така перспектива не викликала схвалення у банків. Останні, у разі введення обмежень, обіцяють перекласти споживче кредитування на плечі дочірніх фінансових компаній і таким чином вивести його з-під компетенції Національного Банку.

А вже в листопаді 2011 року споживчим кредитуванням зацікавився Конституційний суд. Згідно з його рішенням банки не можуть не тільки підвищувати ставку за споживчими кредитами, навіть якщо така норма була записана в договорі, і вимагати дострокового погашення кредиту при незначних порушеннях з боку позичальника, але і передавати інформацію про позичальників третім особам, зокрема - колекторським компаніям. Крім того, на підставі цього рішення деякі позичальники зможуть оскаржити раніше стягнуті з них неустойки [3].

А в грудні 2011 року проблемами регулювання споживчого кредитування зацікавилися і народні депутати. Зокрема, у Парламент поступив проект окремого закону, присвяченого споживчому кредитуванню. Законопроект визначає вимоги до учасників кредитування, до інформації, яка повинна бути надана споживачеві до укладення договору, ним регулюються питання оцінки кредитоспроможності споживача, визначаються умови договору про споживчий кредит, його форма та порядок укладання.

2.2. Аналіз кредитного портфелю Приватбанку та частка кредитів населенню в ньому

Публічне акціонерне товариство КБ «Приватбанк» – найбільший український універсальний комерційний банк, орієнтований на комплексне обслуговування корпоративних клієнтів усіх форм власності і фізичних осіб, що входить до складу восьми системних банків України.

Заснований в 1992 році, комерційний банк ПриватБанк є лідером банківського ринку країни і найбільшим банком з вітчизняним капіталом. За станом на 29 лютого 2012 року розмір активів Приватбанку складає 131780314376 грн. Статутний капітал банку складає 13545171615 грн. Кредитний портфель

банку – 107578690 тис. грн. Чистий прибуток Приватбанку за підсумками 2011 року склав 1 426 180 тис. грн [63].

В ході дослідження ринку банківських послуг в 2008 році, проведеного компанією Gesellschaft für Konsumforschung Ukraine, 23,3% опитаних жителів України назвали Приватбанк найпривабливішим для себе українським банком. Приватбанк також є найпопулярнішим і впізнаним банківським брендом України — 64% жителів країни знають ПриватБанк без підказки. ПриватБанк також є лідером серед українських комерційних банків по кількості клієнтів: його послугами користується понад 23% населення України. На сьогоднішній день банк обслуговує 357 тисячі корпоративних клієнтів, приватних підприємців — 348 тисяч і понад 12,5 мільйонів рахунків фізичних осіб. Об'єм залучених банком коштів юридичних осіб на кінець 2011 року складає 81 004 078 тис. грн. Об'єм коштів фізичних осіб, залучених ПриватБанком на кінець 2011 року складає 20 846 093 тис. грн. [63].

Національна мережа банківського обслуговування ПриватБанку, яка включає в себе 3 394 філій та офісів по всій Україні, дозволяє будь-якому клієнту отримати найвищий рівень обслуговування практично у будь-якому місці країни. Широке коло закордонних партнерів ПриватБанку не лише демонструє його визнання як повноправного учасника світової банківської системи, але й, найголовніше, дозволяє найбільш широко задовольняти потреби клієнтів банку, пов'язані з їх міжнародною діяльністю. ПриватБанк підтримує кореспондентські відносини з найбільшими іноземними банками, ефективно співпрацюючи з ними на різних сегментах фінансового ринку. ПриватБанк є уповноваженим банком з обслуговування кредитних ліній Світового банку реконструкції та розвитку (СБРР), Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) і Українсько-Німецького Фонду, спрямованих на розвиток малого та середнього бізнесу [63].

ПриватБанк є лідером на ринку послуг населенню. Так, понад 40% клієнтів банків, які оформлюють кредити на купівлю побутової техніки, користуються кредитними програмами ПриватБанку. Також послугами ПриватБанку користуються 27,8% усіх клієнтів депозитних програм, понад 26% клієнтів, які

здійснюють обмін валюти. Близько 21% клієнтів українських банків обирають ПриватБанк для відкриття поточного рахунку та понад 15% користуються послугами банку під час здійснення грошових переказів [62].

У структурі активних операцій традиційно найбільшу питому вагу мають кредитні операції. Це пов'язано з об'єктивною властивістю капіталу спрямовуватися у сфери, де найвища норма прибутку. Саме аналіз кредитних операцій банку з погляду ступеня ризику, забезпеченості та дохідності лежить в основі аналізу якості активів, що, у свою чергу, є важливим напрямом рейтингової оцінки діяльності банку. Позикові операції являють собою один із найефективніших, тобто прибуткових способів розміщення ресурсів банку. Водночас кредитні операції – це найбільш ризикований вид операцій банку. Кредитні операції формують його кредитний портфель.

Кожний комерційний банк ставить за мету – забезпечити високу якість власного кредитного портфеля. Кредитний портфель – це сукупність кредитів, наданих банком на певну дату; він характеризує величину капіталу, вкладеного банком у кредитні операції. Кредитний портфель включає агреговану балансову вартість усіх кредитів, у тому числі прострочених, пролонгованих і сумнівних щодо повернення [64, с. 214].

Для наочності відобразимо питому вагу кредитного портфелю в загальній сумі активів ПАТ КБ «ПриватБанк» у табл. 2.1.

Таблиця 2.1.

Питома вага кредитного портфелю ПАТ КБ «ПриватБанк»

Найменування статті	2007	2008	2009	2010	2011
Питома вага кредитного портфелю, %	64,7	76,1	67,5	79,5	71,7
Загальна сума активів, %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Якщо розглядати саме питому вагу кредитного портфелю у загальній сумі активів, то кредитний портфель займає провідне місце. Зобразимо для наочності активи банку на рис. 2.7.

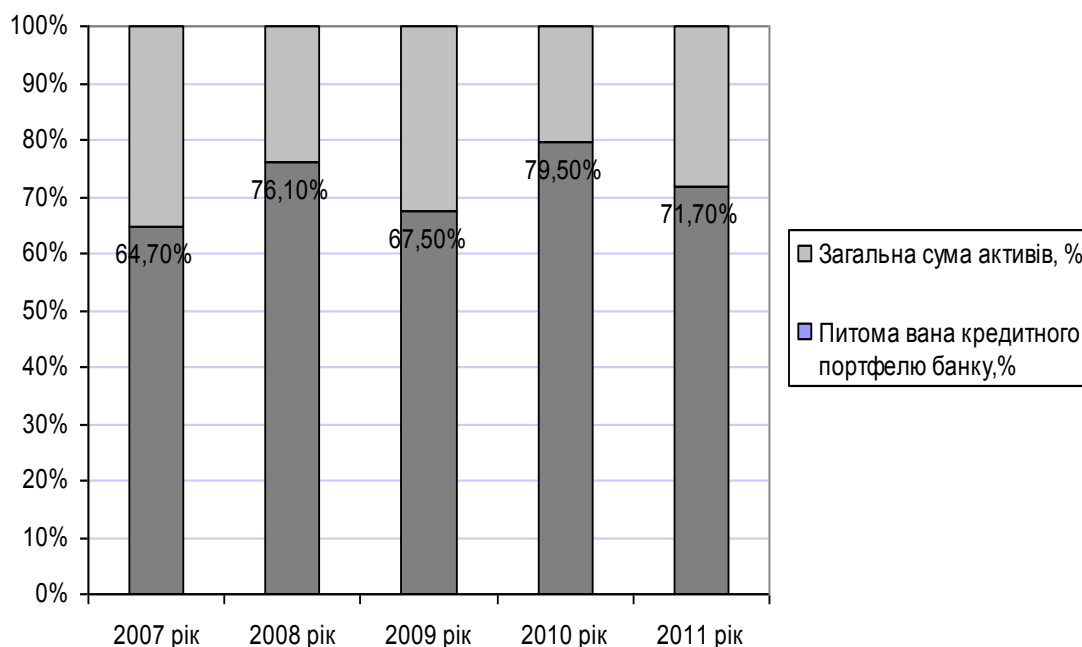

Рис. 2.7. Питома вага кредитного портфелю у активах банку

Основними параметрами аналізу кредитного портфелю банку є дохідність і ризик, за співвідношенням яких визначається ефективність кредитної діяльності банку. Рівень дохідності кредитного портфеля залежить від структури й обсягу портфеля, а також від рівня відсоткових ставок за кредитами. На формування структури кредитного портфеля банку суттєво впливає специфіка сектору ринку, який обслуговується цим банком, до яких відносяться: офіційна кредитна політика банку; правила регулювання банківської діяльності величина капіталу банку; досвід і кваліфікація менеджерів; рівень дохідності різних напрямів розміщення коштів тощо. Якість кредитного портфеля суттєво впливає на рівень ризику та надійності банку [64, с. 221]

Величина капіталу банку великою мірою впливає на загальний обсяг залучених і запозичених коштів, а отже, і на розмір кредитних ресурсів. Показник величини капіталу банку використовується під час встановлення лімітів та

обмежень у процесі регулювання кредитної діяльності банків. Так, всі встановлені Національним банком України нормативи, пов'язані з кредитуванням, розраховуються у відношенні до капіталу банку. Отже, величина капіталу банку визначає обсяг і структуру його кредитного портфеля.

Кредитна політика ПАТ КБ «ПриватБанк» спрямована на формування якісного та збалансованого кредитного портфеля шляхом забезпечення оптимального співвідношення рівня ризику та доходності від проведення всіх типів кредитних операцій [63].

Аналіз кредитування фізичних осіб проводиться за напрямками кредитування, за також за видами наданих кредитів, за видами валют, за ступенем ризику, за строками надання, видами забезпечення та ін.

На першому етапі аналізу визначимо загальний обсяг кредитування фізичних осіб досліджуваною банківською установою у 2009-2011 р.р та його частку у кредитному портфелі ПАТ КБ «ПриватБанк» (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Аналіз кредитного портфелю ПАТ «ПриватБанк» у 2009-2011рр.

Напрямок	2009 рік		2010 рік		2011 рік	
	Сума, млн. грн.	Пит. вага, %	Сума, млн. грн.	Пит. вага, %	Сума, млн. грн.	Пит. вага, %
Кредити фіз. осіб	18989	28,2	19046	20,4	23860	23,6
Кредити юрид. осіб	39768	59,0	55542	59,6	72711	72,1
Міжбанківські кредити	8145	12,1	10377	11,1	4157	3,9
Цінні папери	530	0,7	873	0,9	279	0,4
Разом	67432	100,0	93190	100,0	100987	100,0

Аналіз результатів розрахунку абсолютних та відносних показників свідчить про те, що протягом досліджуваного періоду кредитний портфель банку

зростав. У 2009-2011 р.р. він зріс на 33555 млн. грн, або на 33,2%, що свідчить про збільшення кредитних операцій [62].

У кредитному портфелі провідне місце займає кредитування юридичних осіб, його обсяги і збільшилися з 59,0% у 2009 році до 72,1% у 2011 році, частка кредитів фізичним особам знизилася на 7,8% у 2009-2010 рр. , проте у 2011 році спостерігається збільшення кредитування фізичних осіб на 4 814 млн. грн., або на 3,2 % порівняно з 2010 роком.

Кредити фізичним особам мають стійку тенденцію до зростання протягом 2011 року, лише в листопаді - грудні кредитування дещо знизилось. З початку року було видано 19 365 тис. грн., а на прикінці року – 23860 млн. грн. (рис. 2.8)

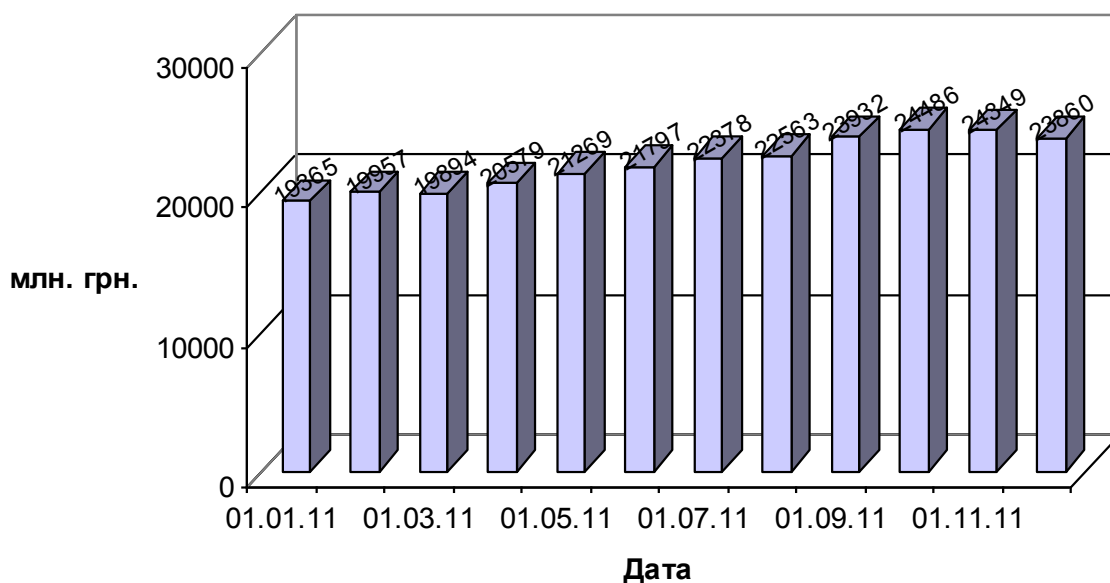

Рис. 2.8. Динаміка зростання кредитів наданих фізичним особам протягом 2011 року [98]

ПриватБанк майже не використовує такий напрям розміщення коштів, як цінні папери, на відміну від банків США, де активи банківської системи на 75% сформовані з цінних паперів, які обезцінилися і стали причиною кризи. Частка вкладень в цінні папери протягом 2009 - 2010 років зросла з 0,7% до 0,9%, проте у 2010 році знизилась до 0,4%. Непопулярність фондових інструментів серед вітчизняних банків, обумовлена, по-перше, нерозвиненості фондового ринку, а

по-друге, політикою НБУ, який зобов'язує формувати 100% відсоткові резерви під операції з цінними паперами.

Наступним етапом аналізу кредитування фізичних осіб є дослідження його структури за видами кредитування.

На рис. 2.9. представлено аналіз кредитування фізичних осіб ПАТ «ПриватБанк» у 2009-2011р.р. за видами виданих кредитів, з якої видно, що протягом усього досліджуваного періоду в кредитній діяльності банку значну частину займають кредити, що відносяться до напрямку споживчого кредитування, однак найбільшу частину займають інші кредити (кредитування фізичних осіб підприємців, кредитування на купівлю автомобіля, кредитні картки та ін.)

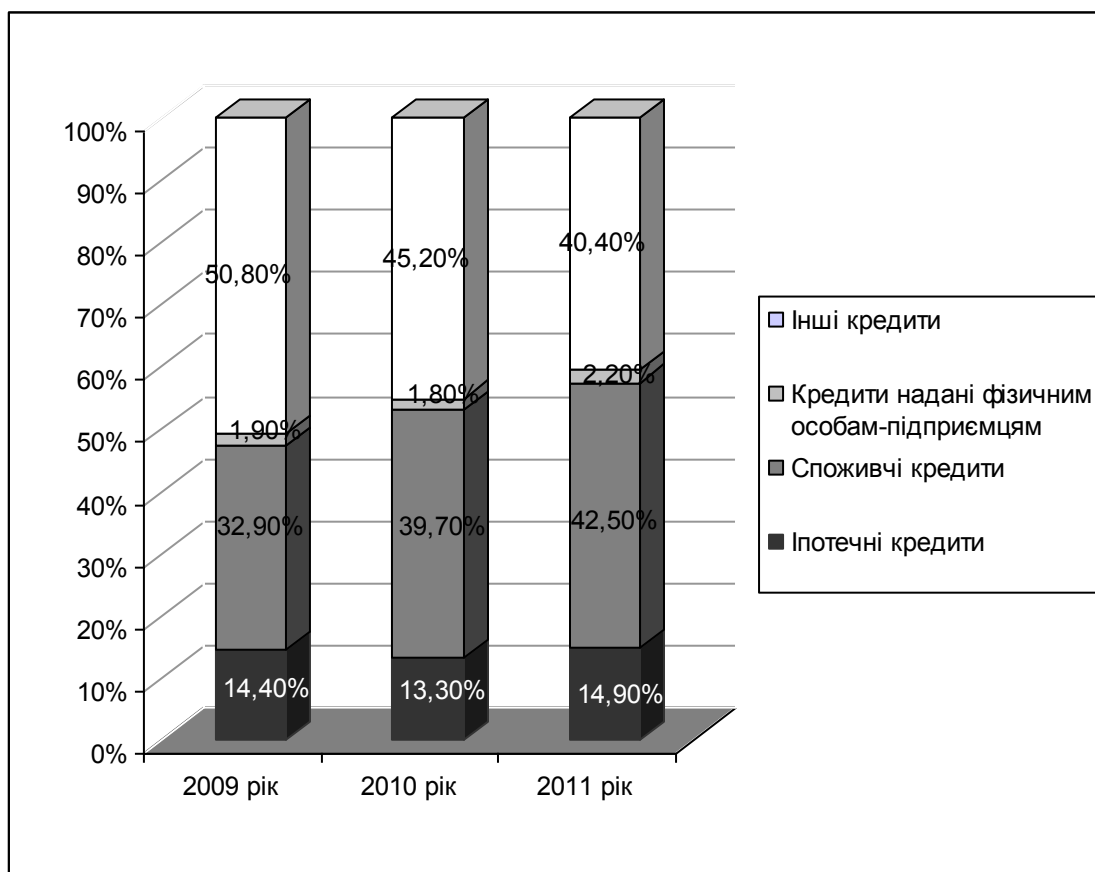

Рис. 2.9. Структура кредитування фізичних осіб ПАТ «ПриватБанк» у 2009-2011рр. за видами кредитів

Наступним етапом аналізу кредитування фізичних осіб є визначення видів забезпечення кредитів, що можна спостерігати на таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Кредити надані ПриватБанком фізичним особам за 2011 рік за видами забезпечення (тис. грн.) [35]

Найменування статті	Кредити фізичним особам-підприємцям	Іпотечні кредити фізичних осіб	Споживчі кредити фізичним особам	Інші кредити фізичним особам	Усього
Незабезпечені кредити	34 281	64 688	8 280 673	2 759 296	11 138 938
Кредити, що забезпечені:	243 176	2 711 860	571 644	6 180 475	9 707 155
Гарантіями і поручительствами	-	-	-	-	-
Заставою, у тому числі:	-	-	-	-	-
Нерухоме майно житлового призначення	5 816	2 288 164	873	2 243 988	4 538 841
Інше нерухоме майно	86 232	247 593	1	869 460	1 203 286
Цінні папери	-	15 945	-	11	15 956
Грошові депозити	43 198	572	-	49 653	93 423
Інше майно	107 930	159 586	570 770	3 017 363	5 286 649
Усього кредитів та заборгованості клієнтів	277 457	2 776 548	8 852 317	8 939 771	20 846 093

Кількість забезпечених кредитів у 2011 році значно переважає незабезпечені, що є результатом реалізації виваженої політики банку щодо зниження кредитних ризиків. При цьому найбільшу питому вагу у забезпеченні кредитів фізичним особам підприємцям займає забезпечення іншим майном, в забезпеченні іпотечних кредитів займає житлове та інше нерухоме майно, а

споживчих кредитів – інше майно. В забезпечені сегменту «інші кредити» найбільшу частину займає житлове, інше нерухоме майно та інше майно [35].

Проведений аналіз кредитного портфеля ПАТ КБ «ПриватБанк» в частині кредитування фізичних осіб дозволив зробити висновок, що організація кредитного процесу банку хороша, адже попри суттєвий вплив негативних факторів, що мають макроекономічне походження, банк намагається підтримувати свої позиції, проводячи якісну кредитну політику.

2.3. Практика та умови кредитування населення в ПАТ КБ «ПриватБанк»

На сьогоднішній день Приватбанк пропонує своїм клієнтам - фізичним особам різноманітні банківські продукти та послуги. Серед них помітне місце займають програми з надання кредитів на:

- придбання житла;
- купівлю автомобіля;
- придбання товарів та послуг у торговельній мережі,
- фінансування різних подій у житті (весілля, народження дитини, ремонт і т.д.);
- отримання освіти.

Ще один сучасний засіб отримання кредиту який пропонує Приватбанк - кредитні картки.

Всі ці кредитні продукти клієнти можуть придбати в будь-якому відділенні або магазині-партнері банку.

Розглянемо види кредитів, що надаються населенню ПАТ «ПриватБанк».

Програма «Реалізація заставної нерухомості ПриватБанку» [63].

Відповідно до умов банку, клієнти, які мають стабільну роботу та зарплату можуть скористатись цією програмою.

Умови програми:

- термін надання кредиту - до 20 років;
- початковий внесок від 30 %;
- щомісячне погашення кредиту рівними платежами;

- забезпечення кредиту - застава нерухомості, що купується.

Ставка по кредиту:

- 12% річних для розділу новобудови;
- 15% річних для об'єктів вартістю вище 100 000 грн.;
- 18% річних для об'єктів вартістю менше 100 000 грн.

Програма «Автомобіль у кредит» [4].

Авто в кредит - це програма кредитування фізичних та юридичних осіб для покупки автомобіля. Оформити кредит можна в будь-якому відділенні Приватбанку. Приватбанк також надає можливість оформити автомобіль в кредит без довідки про доходи.

Таблиця 2.4.

Порівняльна характеристика умов кредитування нових автомобілів та автомобілів з пробігом

<i>Умови</i>	Новий автомобіль	Автомобіль з пробігом
Максимальний термін	60 місяців	60 місяців
Максимальна сума	250 000 гривень	200 000 гривень
Відсоткова ставка	17,88%	19,92%
Мінімальний аванс від вартості авто	15%, для клієнтів зі статусом «Надійний партнер» мінімальний аванс не обов'язковий	15%
Валюта кредитування	гривня (UAH)	гривня (UAH)
Страховання при оформленні	стандартна КАСКО від 3,1%	стандартна КАСКО від 3,1%

Відсоткова ставка по кредитуванню автомобілів з пробігом вища ніж на нові автомобілі на 2,04%, а максимальна сума кредитування менша на 50 000 грн.

Основними клієнтами - потенційними споживачами даної послуги є:

- особи, які займаються бізнесом, грошові кошти яких знаходяться в обігу (їх вигода від кредитування полягає в отриманні набагато більшого прибутку від грошових коштів, узятих у кредит, у разі збереження свого капіталу в межах свого Бізнесу);
- менеджери середньої та вищої ланки;
- держслужбовці та військовослужбовці відповідних рангів;
- співробітники підприємств з високим рівнем доходів.

Забезпеченням по кредиту виступає автомобіль, який знаходиться в користуванні позичальника, але залишається в заставі в банку до моменту повної виплати кредиту.

При первісному зверненні за кредитом в ПриватБанк для приватних осіб необхідні такі документи [63]:

- паспорт;
- копія довідки про присвоєння ідентифікаційного коду;
- довідка про отримані доходи за останні 6 місяців;
- договір купівлі-продажу автомобіля.

Придбання товарів у розстрочку [63].

Даною програмою кредитування можуть скористатись громадяни України, яким виповнилось 18 років, але не старшим 70 років.

Для отримання кредиту клієнту необхідно:

- відповісти на всі питання консультанта;
- надати оригінал Паспорта громадянина України та копію довідки про присвоєння персонального ідентифікаційного номера;
- підписати кредитний договір;
- оформити покупку в касі магазину і забрати її.

Перевагами такого кредиту є :

- оформлення займає не більше 15 хвилин;
- з документів необхідний лише паспорт;
- найбільша в Україні мережа, кредит можна оформити в будь-якому відділенні банку, а також магазинах - партнерах банку;

- мінімальна переплата за кредитом, прозорі умови кредитування;
- погашення заборгованості в будь-якому відділенні ПриватБанку, через систему Інтернет-банкінг «Приват24», банкомати, а також використовуючи послугу «Регулярні платежі».

ПриватБанк спільно з мережевими продавцями побутової техніки, такими як «METRO», «DiaWest», «Євросет», «МОУО», «Мобілочка», «АЛЛО», «Vicotec», «Ельдорадо», «Фокстрот», «Comfy» та іншими, проводить різноманітні спільні акції з дуже привабливими умовами для клієнтів.

Програма «СуперПокупка з Кредиткою» [63].

Участь у програмі беруть усі власники кредиток ПриватБанку. Для того щоб взяти участь у програмі потрібно оформити кредитку в відділенні ПриватБанку або у співробітника ПриватБанку на території магазину-учаснику програми. За допомогою кредитки здійснити покупку товару в магазині, що приймає участь у програмі. Підтвердженням покупки є чек.

При виконанні умов за програмою клієнт отримує безвідсотковий кредит від 3 до 10 місяців (залежно від умов акції в обраному магазині).

Повернення раніше списаних % здійснюється згідно графіка погашення. Суми, що вносяться клієнтом на карту, в першу чергу йдуть на погашення придбаної покупки в кредит.

У разі невиконання графіка чи допущення прострочки по кредитці повернення відсотків не здійснюється.

Учасник програми, який виконав умови погашення, отримує суму сплачених відсотків та SMS - повідомлення про зарахування коштів.

Платіж за «СуперПокупкою з Кредиткою» має становити не менше ніж 1/3 від вартості товару до 25 числа кожного місяця.

Кредитку може отримати кожен бажаючий, який підходить наступним вимогам банку: громадянин України, віком від 20 до 65 років і наявність прописки.

Для отримання кредитної картки необхідно, заповнити заяву і надати паспорт громадянина України. Копія паспорта та ПІН не є обов'язковою умовою і

береться у клієнта тільки в разі їх наявності. Дані в заяві заповнюються тільки з оригіналів документів.

Обов'язкова умова - якщо немає можливості зробити копії документів, то в заяву вноситься відмітка про проведення ідентифікації клієнта за оригіналом паспорта.

Умови по кредиту:

- пільговий період - 15 днів;
- валюта: UAH;
- сума кредиту = вартість товару + вартість доставки товару;
- ставка на місяць 2% на залишок заборгованості;
- щомісячна комісія 2% від суми кредиту;
- максимальна сума кредиту 15000 грн;
- мінімальна сума кредиту 200 грн;
- мінімальний щомісячний платіж - 7% від суми кредиту, але не менше 50 грн;
- комісія за несвоєчасне внесення щомісячного платежу - 1%, мінімум 10 грн;
- після узгодження кредитної угоди 100% суми кредиту автоматично надходять на розрахунковий рахунок компанії;
- термін дії картки 2 роки.

ПриватБанк пропонує своїм клієнтам такі види кредитних карток[63] :

- кредитка «Універсальна з пільговим періодом 30 днів»;
- кредитка «Універсальна з пільговим періодом 55 днів»;
- кредитка «Універсальна GOLD».

Кредитка «Універсальна з пільговим періодом 30 днів» [44]

Кредитка «Універсальна з пільговим періодом 30 днів» реалізована на базі VISA Classic.

Протягом 30 днів з моменту виникнення заборгованості відсотки за користування кредитними коштами нараховуються виходячи зі ставки 0,01% річних, що робить користування кредитом практично безкоштовним.

Умови обслуговування:

- кредитний ліміт встановлюється у вигляді поновлюваної лінії;
- термін дії кредитного ліміту відповідає терміну дії картки - 2 роки. Після закінчення терміну проводиться перевипуск карти;
- валюта карти - гривня або долари США;
- погашення - необхідно щомісяця робити платіж у розмірі 7% від залишку заборгованості на кінець звітного місяця (відсотки включені в платіж);
- платність - нарахування відсотків здійснюється за кожний день користування лімітом виходячи з місячної ставки (3,00% на місяць для UAH та 2% на місяць для USD). За перші 30 днів користування кредитними коштами (по кожній операції) нараховується знижена ставка - з розрахунку 0,01% річних;
- цільове використання коштів - оплата товарів і послуг у торгово-сервісній мережі, одержання готівки.

Кредитка «Універсальна з пільговим періодом 55 днів» [44].

Кредитка «Універсальна з пільговим періодом 55 днів» реалізована на базі MasterCard.

Пільговий період - до 55 днів: відсотки нараховуються виходячи зі ставки 0,01% річних, за умови погашення заборгованості по картці до 25 числа наступного місяця, завдяки чому кредитом протягом 55 днів можна користуватися практично безкоштовно.

Умови обслуговування:

- кредитний ліміт встановлюється у вигляді поновлюваної лінії;
- термін дії кредитного ліміту відповідає терміну дії картки - 2 роки. Після закінчення терміну проводиться перевипуск карти;
- валюта карти - гривня або долари США;
- погашення - необхідно щомісяця робити платіж у розмірі 7% від залишку заборгованості на кінець звітного місяця (відсотки включені в платіж);
- платність - нарахування відсотків здійснюється за кожний день користування лімітом виходячи з місячної ставки (1,9% на місяць для UAH

та 1% в місяць для USD). Щомісячна комісія нараховується із розрахунку 1% на всю суму заборгованості до кінця попереднього місяця. Пільговий період - до 55 днів. Відсотки та комісія нараховуються за ставкою 0,01% за умови погашення заборгованості по картці до 25 числа наступного місяця. Якщо кредит не погашений протягом перших 55 днів -% нараховуються за кожний день користування кредитом, комісія починає нараховуватися на суму заборгованості місяця наступного за звітним;

- цільове використання коштів - оплата товарів і послуг у торгово-сервісній мережі, одержання готівки.

Основні відмінності кредитка «Універсальна GOLD» від кредитки «Універсальна з пільговим періодом 30 днів» [44]

- виділений персональний менеджер в Gold Клубі ПриватБанку, який вирішить будь-яку вашу проблему при обслуговуванні;
- це економія грошей при користуванні кредитним лімітом по карті Gold - всього 2,5% на місяць;
- знижки як VIP-клієнту банку від 3 до 10% від суми покупки в магазинах дисконтного клубу ПриватБанку по всьому світу; страхування виїзду за кордон, безкоштовні карти для членів сім'ї, інші безкоштовні сервіси, які входять в пакет Gold;
- це підвищений кредитний ліміт до 20 000 грн;
- у разі втрати картки за кордоном можлива або термінова видача картки або термінова видача коштів за кордоном.

Програма «Ломбардний кредит» [63].

«Ломбардний кредит» - це програма кредитування готівковими коштами фізичних осіб.

Умови надання «Ломбардного кредиту»:

- максимальна сума кредиту - 250 000 гривень;
- мінімальна сума кредиту - 10 000 гривень;
- валюта кредитування – гривня;
- строк кредитування - 6 місяців;

- відсоткова ставка - 3% на місяць;
- разова комісія - 5% від суми кредиту (комісія за оформлення кредиту включається в суму кредиту);
- погашення щомісячно тільки %, заборгованості за кредитом – по закінченню строку дії кредитного договору.

Стандартний пакет документів для оформлення «Ломбардного кредиту»:

1. Паспорти та ІПН Позичальника, а також дружини/чоловіка.

2. Документи на предмет застави:

а) Документи по нерухомості:

- копія правовстановлюючого документу на нерухомість (договір купівлі-продажу, або договір міни, або договір дарування, свідоцтво на право власності);
- довідка форми № 3 з ЖЕКу про прописаних осіб.

б) Документи на автомобіль:

- техпаспорт
- сервісна книга

Програма «Персональний кредит» [63].

Кошти на відпочинок, навчання дітей, ремонт, проведення свята або щонебудь інше можна отримати скориставшись програмою «Персональний кредит».

Умови програми:

- сума кредиту від 5 000 до 50 000 гривень;
- термін кредиту від 6 до 36 місяців;
- фіксована процентна ставка 0,01% (на залишок заборгованості);
- щомісячна комісія 2% (від первісної суми кредиту);
- комісія за оформлення кредиту - 2% від суми кредиту;
- для оформлення кредиту необхідний тільки паспорт;
- час оформлення кредиту - 30 хвилин;
- погашення заборгованості - щомісячно рівними платежами;
- погашення кредиту здійснюється автоматично з картки;

- кредит оформлюється лише власникам зарплатних або пенсійних карток ПриватБанку;
- дострокове погашення кредиту можливе у будь-який момент без штрафних санкцій.

Слід зазначити, що ПАТ КБ «ПриватБанк» надає повний спектр банківських послуг для населення. Банк слідкує за зміною потреб ринку, постійно працює над вдосконаленням своєї діяльності. Йому вдалося розробити актуальну і доступну клієнту систему масового оформлення кредитів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

В результаті проведених досліджень у даному розділі дипломної роботи встановлено:

1. Споживче кредитування в 2011 році розвивалося швидкими темпами, і вже до серпня 2011 року показники за обсягом портфеля і кількості видач досягли рівня докризового періоду. Активно на ринку споживчого кредитування працювали близько 10-12 банків, хоча про наявність програм споживчого кредитування заявляло більша кількість банківських установ - близько 15 банків. До кінця року даний сегмент кредитування, незважаючи на прогнозовану ситуацію в країні, не втратив популярність, і в листопаді 2011 року даний склад учасників поповнили ще три банківські установи.

2. Другим по привабливості напрямом кредитування після автокредитів в 2011 році були кредити готівкою, а також кредити на покупку товарів - з причини своєї високої прибутковості і короткостроковості даного активу. Основні тренди в даному сегменті - збільшення максимально доступних сум кредитів (від 10 000 - 15 000 до 150 000 гривень), термінів кредитування (від 1 року до 5 років), мінімізація вимог по пакету документів на видачу кредиту, плюс деяке незначне зниження ефективних відсоткових ставок.

3. Публічне акціонерне товариство КБ «Приватбанк» – найбільший український універсальний комерційний банк, орієнтований на комплексне обслуговування корпоративних клієнтів усіх форм власності і населення, що входить до складу восьми системних банків України.

ПриватБанк є лідером на ринку послуг населенню. Так, понад 40% клієнтів банків, які оформлюють кредити на купівлю побутової техніки, користуються кредитними програмами ПриватБанку. Також послугами ПриватБанку користуються 27,8% усіх клієнтів депозитних програм, понад 26% клієнтів, які здійснюють обмін валюти. Близько 21% клієнтів українських банків обирають ПриватБанк для відкриття поточного рахунку та понад 15% користуються послугами банку під час здійснення грошових переказів.

4. У кредитному портфелі вагоме місце займає кредитування населення, його обсяги збільшились на 3,2 % і складала 23,6%. Протягом 2011 року кредити населенню мали стійку тенденцію до зростання, лише в листопаді - грудні кредитування дещо знизилось. З початку року було видано 19 365 тис. грн., а на прикінці року – 23860 млн. грн.

5. Приватбанк пропонує населенню найсучасніші, найзручніші банківські продукти та послуги. Серед них помітне місце займають різноманітні програми з надання кредитів на:

- придбання житла;
- купівлю автомобіля;
- придбання товарів та послуг у торговельній мережі,
- фінансування різних подій у житті (весілля, народження дитини, ремонт, отримання освіти і т.д.);
- кредитні картки.

На сьогоднішній день банком представлені такі програми кредитування: «Реалізація заставної нерухомості ПриватБанку», «Автомобіль у кредит», «Розстрочка», «СуперПокупка з Кредиткою», «Ломбардний кредит», «Персональний кредит».

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

3.1. Ризики, які виникають при кредитуванні населення та шляхи їх мінімізації

Кредитні операції є найважливішим джерелом прибутку банку, проте у зв'язку зі збільшенням в останні роки випадків неповернення кредитів дані операції складають підвищену небезпеку для стійкості та стабільності банку в цілому. Прикладом щодо цього можуть слугувати приклади банкрутства ряду банків України, краху котрих сприяла ризикована кредитна політика. Водночас із забезпеченням банківському бізнесу найбільшої частки доходів кредитні операції залишаються і найбільшим джерелом ризиків [25, с. 35].

Незважаючи на те, що частка прострочених та сумнівних кредитів в сукупному кредитному портфелі банківської системи України на 01.01.2008 р. складала 1,7%, що є досить низьким показником, в абсолютному виразі це становить 7,3 млрд. грн. При цьому, зважаючи на економічне і політичне становище в Україні та світову фінансово-банківську кризу, можна стверджувати, що обсяг проблемної заборгованості українських банків не зазнає суттєвого скорочення найближчим часом [34, с. 65].

Саме тому захист від ризиків, зокрема від кредитного ризику як одного з основних, є серед пріоритетних завдань банківської системи України. Особливого значення це питання набуває у зв'язку з інтеграцією вітчизняної банківської системи у світову та напередодні впровадження у практичну діяльність нових стандартів банківської діяльності.

Ризик є невід'ємною ситуативною характеристикою будь-якої діяльності кожного суб'єкта бізнесу. У розрізі банківських кредитних операцій можна розглядати кредитний ризик – тобто ризик несплати позичальником основного боргу (суми наданої позики) і відсотків, які належать сплаті банку за користування кредитом у терміни, визначені у кредитному договорі. Несплата процентів за позикою здатна спричинити неотримання прибутку банку від

кредитної діяльності, неповернення ж самого кредиту викликає появу прямих збитків та можливу втрату банківського капіталу. З огляду на це кредитний ризик активної діяльності комерційного банку можна розглядати як ймовірність появи втрат (втраченої вигоди) із-за ненадання кредиту потенційному позичальнику, здатному своєчасно виконати свої фінансові зобов'язання.

Під кредитним ризиком розуміють «наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання виконати умови будь-якої фінансової угоди із банком або в інший спосіб, виконати взяті на себе зобов'язання» [60, с. 62].

Кредитний ризик, або ризик неповернення боргу, однаковою мірою стосується всіх клієнтів банку незалежно від того, чи позичальником є юридична особа-виробник, фізична особа, а чи інший банк. Кредитний ризик – це ризик понесення збитків від кредитної діяльності, тобто ризик неповернення позичальником вчасно та у повному обсязі тих кредитних ресурсів, які він отримав від банку, внаслідок певних обставин, в основному незадовільного фінансового стану. Неповорнення кредитів тягне за собою погіршення показників фінансового стану як комерційного банку, так і позичальників [80, с. 137].

Віддаючи належне вченим, що досліджують проблему банківського ризик-менеджменту та оцінки кредитоспроможності, слід зазначити, що методичні підходи до визначення кредитоспроможності позичальників вітчизняних банків потребують подальших досліджень. Зокрема, в більшості методик оцінки кредитоспроможності використовуються підходи, не завжди адаптовані до умов вітчизняної економіки, або інструментарій, практичне застосування якого в значній мірі ускладнює процес банківського кредитування.

Стрімке збільшення обсягів кредитування населення, яке обумовлене зростаючим попитом на такого виду кредити, супроводжується зростанням ризиків за зазначеними операціями і несе загрозу фінансовій стабільності банків. Аналітики вважають кредити населенню найбільш ризиковими.

Негативним фактором, який призводить до зростання ризиків у процесі кредитування, зокрема фізичних осіб, є те, що банки користуються

недосконалыми внутрішніми методиками оцінки платоспроможності позичальників, які не враховують у повному обсязі вимог щодо класифікації кредитних операцій, встановлених положенням «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», затвердженим постановою Правління Національного банку України від 06.07.2000 р. № 279 [77].

Узагальнення сучасних поглядів на економічну природу кредитних ризиків дозволило визначити їх основні види, що представлені у додатку Е, а його джерел – у додатку Ж.

Кредитний ризик при кредитуванні фізичної особи може бути пов'язаний з простроченням платежу через неплатоспроможність позичальника; нецільовим використанням кредиту; збитковістю галузі застосування кредиту; забезпеченістю і видами застави; невиконанням попередніх зобов'язань за кредитами банку; безперспективністю подальшого розвитку позичальника; складним фінансовим станом позичальника тощо.

Структуру кредитного ризику походженням із зовнішніх умов можна зазначити як [38, с.369]:

1. Ризик, пов'язаний із позичальником, гарантом, страховиком:

а) об'єктивний (фінансових можливостей) – нездатність позичальника (гаранта, страховика) виконати свої зобов'язання за рахунок поточних грошових надходжень чи від продажу активів;

б) суб'єктивний – репутація позичальника (гаранта, страховика) в діловому світі, його відповідальність і готовність виконати взяті зобов'язання;

в) юридичний – недоліки в складанні і оформленні кредитного договору, гарантійного листа, договору страхування.

2. Ризик, пов'язаний із предметом застави:

а) ліквідності – неможливість реалізації предмета застави;

б) кон'юнктурний – можливе знецінення предмета застави за період дії кредитної угоди;

в) загибелі предмета застави;

г) юридичний – недоліки в складанні і оформленні договору застави.

3. Системний ризик – зміни в економічній системі, які можуть здійснити вплив на фінансовий стан позичальника (наприклад, зміна податкового законодавства).

4. Форс-мажорний ризик – землетруси, повені, катастрофи, смерчі, страйки, воєнні дії тощо.

Труднощі з погашенням наданих банком позик можуть виникати з різних причин. Найбільш поширеними з них є:

1. Помилки та прорахунки самого банку, котрих він припустився при розгляді кредитної заявки, а також під час розробки та укладання кредитного договору і подальшого контролю його виконання.

2. Зміна доходних фінансових потоків клієнта, що отримав позику.

3. Фактори, які знаходяться поза банківським контролем та можливостями впливу.

Щодо причин неповернення позичальником кредиту, що їх здатен спровокувати банк, називають:

а) необґрунтовано ліберальне ставлення до позичальника при розгляді заявки на отримання кредиту. Тут можуть мати місце такі чинники, як:

- надання необґрунтовано великої суми кредиту (кредитів) одному клієнту(концентрація кредитних ринків);

- надання кредитів позичальникам, котрі пов'язані системою участі з банкіром або банком (чинник «зв'язаного кредитування»).

б) неякісне проведення оцінки кредитоспроможності позичальника внаслідок недостатнього професіоналізму банківських спеціалістів або відсутності чіткої методики проведення оцінки фінансового стану позичальника, передбаченої нормативними актами.

в) помилки в оцінці забезпечення позики внаслідок завищення його реальної ринкової вартості, ліквідності тощо.

г) неповне відображення у кредитному договорі умов, що забезпечують інтереси банку у поверненні кредиту та плати за нього повною мірою.

д) відсутність контролю за позичальником у період користування кредитом та погашення позики (проведення обстежень, перевірок використання кредиту та стану забезпечення позики, контроль поточної фінансової діяльності клієнта тощо).

е) надмірне розширення або швидке збільшення обсягів кредитних операцій:

- надання позик в обсягах, що не відповідають капіталу банку;
- поширення кредитної діяльності на регіони та сфери, не знайомі банку або для функціонування в котрих банк недостатньо оснащений;

Рівень кредитного ризику значно збільшується, якщо [92, с. 43]:

- проблемні позики виникають раптово та наперекір очікуванням;
- в галузі кредитування розробляються та втілюються нові задачі, кредитні послуги, котрі не відповідають минулому досвіду банку і не мають базового потенціалу виконання (що є особливо актуальним у наших умовах, де інститут кредитних послуг комерційних банків трансформується та розширюється);
- керівництво банку не в змозі вжити необхідних та негайних заходів управління кредитним портфелем з метою уникнення проведення надто ризикованої кредитної політики, яка може призвести до фінансових збитків (погіршення можливостей отримання необхідного та/або додаткового прибутку);
- існуючий порядок діяльності банку або недосконалість законодавства заважає прийняттю деяких оптимальних для конкретних ситуацій заходів стосовно зменшення ризику кредитних вкладень банку.

Основними причинами виникнення проблемних позик (тобто позик, щодо яких виявляються труднощі з погашанням основного боргу та сплатою процентів), що залежать від клієнта – фізичної особи, вважають:

а) неотримання доходів для покриття заборгованості фізичними особами-позичальниками.

б) навмисне порушення позичальником умов кредитного договору.

Фактори появи труднощів з поверненням кредиту, що лежать поза межами контролю банку, об'єднують:

а) погіршення економічної кон'юнктури, що враховує макроекономічні проблеми: спад, криза виробництва, інфляція, стагфляція, криза неплатежів, котрі утруднюють, а подеколи й унеможливають отримання доходів фізичною особою;

б) зміну законодавства країни тощо;

в) форс-мажорні обставини природного характеру.

За результатами оцінки фінансового стану позичальник зараховується до відповідного класу. Також до уваги береться рівень погашання позичальником кредитної заборгованості.

З метою захисту своїх інтересів, зменшення рівнів кредитних ризиків у процесі активної діяльності комерційний банк керується як нормативними положеннями, показниками ризику, встановленими інструктивними документами, так і власними критеріями оцінки ймовірних ризиків, методами та заходами щодо їх зниження, котрі відображаються у кредитній політиці банків. Способи зниження кредитних ризиків представлено у додатку 3 [30].

Банки самостійно визначають рівень ризику кредитних операцій, оцінюють фінансовий стан позичальників (контрагентів банку) та вартість застави в межах чинного законодавства. Таким чином, сучасний ринок банківських послуг кредитування населення можна сегментувати з точки зору кредитного ризику як:

а) високоризикові та високодохідні кредити на поточні потреби;

б) кредити в інвестиційну діяльність середнього ступеня ризику та середньої ставки доходності;

в) кредити вексельного рефінансування з змінною ставкою доходності обліку векселя, але з великим рівнем ризику непогашення векселя;

г) низькоризикові низькодохідні іпотечні кредити під заставу нерухомості з можливістю рефінансування іпотечних активів через випуск іпотечних цінних паперів;

Найпростішим методом захисту від ризику неповернення кредитів є елементарне нівелювання ризику, якого може дотримуватись банк, надаючи позики надійним та перевіреним позичальникам. Але повністю уникнути ризику у

кредитній справі, виключити ймовірну появу втрат практично неможливо. Головною метою постає мінімізація ризику, банк не повинен ігнорувати ринок кредитних вкладень з відносно високим ступенем ризику, раціонально та виважено оперуючи капіталом у даному секторі активної діяльності. Це дозволить банку не звужувати сферу своєї діяльності та бути гідним конкурентом у системі фінансових посередників [15, с. 152].

Лімітування кредитів – це спосіб встановлення сум граничної заборгованості за позиками конкретному позичальнику. Воно здійснюється шляхом визначення лімітів надання позик, які уособлюють граничну суму кредиту, котру позичальник має право отримати в банку.

З метою зменшення банківських ризиків Національний банк установлює нормативи кредитного ризику, недотримання яких може призвести до фінансових труднощів у діяльності банку [20]:

Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) – не більше 25%;

Норматив великих кредитних ризиків (Н8) – не має перевищувати 8-кратний розмір регулятивного капіталу банку;

Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9) – не має перевищувати 5 %.

Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10) – не має перевищувати 30 відсотків.

Із застосування способу лімітування кредитів шляхом встановлення максимальних значень показників щодо надання позик впливає інший метод захисту від ризику при кредитуванні, а саме диверсифікація кредитних вкладень. Цей спосіб захисту передбачає розподіл та розміщення надаваних грошових засобів між різними суб'єктами. Чим більшій кількості позичальників буде переданий у тимчасове користування позичковий капітал конкретного банку, тим, за інших однакових умов, меншим буде ступінь ризику неповернення боргу, тоді як ймовірність банкрутства одразу багатьох клієнтів є значно нижчою од вірогідності банкрутства одного або кількох позичальників, у яких зосереджена

значна частка кредитних коштів, і тим меншою мірою банк буде залежний від можливості чи бажання окремого позичальника повернути кредит. Також з цією метою банк може застосовувати спосіб зменшення розмірів надаваних позик у тому випадку, якщо він не має цілковитої упевненості у достатній кредитоспроможності потенційного позичальника, але при цьому ступінь та рівень втрат від надання кредиту є порівнянним з відповідними показниками неотримання доходів від втраченої вигоди.

Зі свого боку банки у процесі кредитування та контролю погашання кредитів формують, ґрунтуючись проведеною попередньою та поточною класифікацією за групами ризику кредитів, страховий резерв на відшкодування можливих втрат за наданими позиками. Даний резерв формується тільки на покриття безнадійної кредитної заборгованості за основним боргом та, окремо, за процентами та комісіями за всіма наданими позиками, в тому числі за врахованими векселями та міжбанківськими позиками, операціями фінансового лізингу. Розмір резерву визначається загальною сумою всіх позик, класифікованих за ступенем ризику та зважених на відповідний кожній групі кредитів коефіцієнт ризику [15, с. 213].

Розрахунковий резерв дорівнює сумі добутків «чиста заборгованість, на яку нараховується резерв «коефіцієнт ризику» всіх груп кредитів. Керуючись даними двома критеріями, банк класифікує кредитний портфель на групи кредитного ризику: стандартні позики, позики під контролем, субстандартні позики, сумнівні позики, безнадійні позики (табл. 3.1)[55, с.76].

Таблиця 3.1

Класифікація позик за ступенем ризику [55, с. 76]

Класифікація позик	Рівень резерву (ступінь ризику), %
Стандартні позики	2
Позики під контролем	5
Субстандартні позики	20
Сумнівні позики	50
Безнадійні позики	100

Банк формує спеціальний резерв під кредитні ризики, який поділяється на резерви під стандартну та нестандартну заборгованість за кредитними операціями. Резерви під нестандартну заборгованість формуються за кредитними операціями, класифікованими як «під контролем», «субстандартні», «сумнівні», а також «безнадійні». Безнадійна заборгованість позичальника, визнаного банкрутом, або яка виникла внаслідок його неспроможності погасити кредит у зв'язку з дією непереборної сили (форс-мажору), списується зі спеціального резерву. Звичайно, що кошти резерву використовуються тільки у тому випадку, коли банк упевниться, що кредити ніколи не будуть погашені, і віднесе їх у збитки (погашення безнадійної позики не відбулось протягом трьох років) [77].

Але найголовнішим методом захисту від кредитних ризиків, визначення необхідного обсягу позики та можливих шляхів повернення заборгованості банку є аналіз та оцінка кредитоспроможності клієнта, його фінансового стану, прогнозування ризику неповернення кредиту.

Якщо у процесі оцінки кредитоспроможності клієнта банк дійшов позитивного висновку про привабливість кредитної угоди, то наступним елементом визначення рівня кредитного ризику даної справи постає залучення достатнього забезпечення кредиту, позаяк будь-які прогнозні розрахунки, навіть найоптимістичніші, не здатні передбачити усіх можливих ускладнень з поверненням позики та процентів під час її використання [39, с. 30].

Сутність даного методу захисту від кредитних ризиків полягає у тому, що позичальник апріорно гарантує відшкодування суми кредиту та процентів за ним. До таких гарантій відносять: неустойку, заставу (заклад), переступку вимог та прав, передавання права власності, гарантії та поруки, страхування.

Наведені форми забезпечення повернення кредиту оформлюються спеціальними документами, котрі мають юридичну силу і закріплюють за кредитором визначене джерело для погашання позики у разі відсутності коштів у позичальника при настанні строку виконання зобов'язань.

Ще одним методом захисту банків від кредитних ризиків у своїй діяльності

та однією з можливих форм забезпечення надаваних позик є така галузь, як страхування окремих випадків, вірогідних у взаємовідносинах між кредитором та позичальником. Даний спосіб широко застосовується практично у всьому світі. Страхування операцій та дій, пов'язаних з наданням кредитів, передбачає повне передання відповідальності та ризику організації, котра страхує кредит.

З метою мінімізації кредитного ризику в банку слід проводити правильну його ідентифікацію та оцінювання. Аналіз кредитного ризику має враховувати основні зміни, які відбуваються в діяльності банку, зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на проведення кредитних операцій, впровадження нових банківських продуктів, послуг та прогноз банківської діяльності [89, с. 55].

Забезпечення ефективності та надійності здійснення кредитних операцій вимагає від комерційного банку організації постійного моніторингу всіх стадій реалізації кредитного процесу. Оскільки кредитна діяльність має найбільшу питому вагу в активних операціях банків, то саме моніторинг кредитного ризику є однією з найважливіших складових загальної системи ризик-менеджменту у банку. Формування ефективної управлінської політики стосовно кредитного ризику у банку потребує всебічного обґрунтування пріоритетних напрямів і шляхів проведення його моніторингу для досягнення динамічного, збалансованого та стабільного стану функціонування банку. Для проведення моніторингу кредитного ризику у банківській діяльності необхідна відповідна методична база. Це обумовлює важливість удосконалення організаційно-методичних підходів, необхідних для здійснення моніторингу, що на сьогодні, враховуючи вплив світових процесів глобалізації фінансових ринків та інтернаціоналізації банківської діяльності на національну банківську систему, має першочергове значення.

Порядок здійснення моніторингу кредитних операцій має бути закріплений у банківських інструкціях і положеннях про кредитування. Проведення моніторингу кредиту починається відразу після надання позики клієнту (отримання ним позики). Основна мета, яку ставить банк при здійсненні контролю за ходом кредитних операцій, полягає у налагодженні ефективної

організації кредитного процесу і пошуку досконаліших механізмів кредитування.

3.2. Основні напрямки вдосконалення банківського кредитування населення

Правильна організація процесу банківського кредитування, розробка ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями виступають основою фінансової стабільності й ринкової стійкості комерційних банків. Тому необхідно правильно організувати кредитну політику в банку.

В свою чергу кредитна політика комерційного банку — це стратегія і тактика банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку позичальників на основі принципів поворотності, терміновості, диференційованості, забезпеченості, платності.

Кожен банк визначає власну кредитну політику, беручи до уваги всю множину ризиків (внутрішніх і зовнішніх), якими він обтяжений, які впливають на ефективність його діяльності, враховуючи також ставлення керівництва банку до ризику.

Необхідно наголосити, що кредитна політика є основою стратегії ризику в діяльності банку. Вона може бути агресивною й традиційною (класичною). Кредитна політика як основа процесу управління кредитом визначає пріоритети в процесі розвитку кредитних відносин, з одного боку, та функціонування кредитного механізму - з другого [47, с. 67].

Загалом кредитна політика, в розрізі стратегії, включає пріоритети, принципи та цілі окремого банку на кредитному ринку, а стосовно тактики - фінансовий та інший інструментарій, що використовується даним комерційним банком для реалізації його цілей при здійсненні кредитних угод, правила їх здійснення, регламент організації кредитного процесу.

Оскільки головною метою комерційного банку є отримання прибутку, і кредитування населення займає досить вагоме місце в кредитній діяльності банку взагалі, то необхідно створити всі умови для максимального і повного залучення всіх верст населення до кредитного процесу. Проте кредитування є досить

ризикованою діяльністю, оскільки наявний ризик неповерненості позики, що в свою чергу вже виключає отримання прибутку від даної операції. Тому необхідно зважувати всі ризики [46, с. 214].

Практично в всіх українських банках можна виділити ряд недоліків, а саме:

- недостатня диверсифікація кредитних вкладень;
- збільшення суми зважених класифікованих позик;
- занадто ризикова кредитна політика;
- недостатня увага при оцінюванні платоспроможності позичальників на стадії надання кредитів;
- послаблена увага по цільовому використанню наданих позик та контролю за діяльністю позичальника з метою своєчасного виявлення негараздів та запобігання можливих втрат за позиками;
- недостатнє забезпечення позик;
- послаблення захищеності позик власним капіталом.

Таким чином, спираючись на викладену інформацію, можемо виділити ряд шляхів, які дозволять в подальшому удосконалити процес кредитування населення, а саме:

- запровадження нових видів банківських продуктів для фізичних осіб з орієнтацією на найменш захищені верстви населення;
- створення програми з кредитування фізичних осіб-підприємців, які бажають створити власну справу (кредитування стартового капіталу);
- стимулювання потенційних клієнтів для отримання кредиту шляхом впровадження диференціації рівня процентних ставок відповідно до результатів аналітичної роботи стосовно кожного індивідуального позичальника та відповідно до умов позичкової операції, визначених у процесі структурування кредиту;
- розширення складу фінансових коефіцієнтів, які використовуються банком для аналізу кредитоспроможності позичальника, що дає можливість отримати різнобічну оцінку його господарської діяльності та у певній мірі нівелювати

розбіжності, що можуть виникати між прогнозованими і фактичними тенденціями, що складаються у процесі індивідуального відтворення;

- індивідуальний підхід при зборі проблемної заборгованості;
- вдосконалення роботи щодо оцінки ділової репутації клієнта;
- розроблення мінімального переліку необхідних документів для оформлення кредиту та скорочення часу отримання кредиту;
- акцентування уваги та роз'яснення найбільш значимих аспектів кредитної угоди;
- постійне залучення клієнтів шляхом проведення рекламних акцій та презентацій;
- створення позитивного образу банку для клієнтів.

Перераховані заходи можуть позитивно вплинути на діяльність банку та дозволять гідно конкурувати на ринку банківських послуг в складних економічних умовах, що позитивно вплине і на банківський сектор, і на стан економіки вцілому.

Якщо ж банк планує розгортати масштабну програму кредитування населення, то для того щоб досягти успіху на ринку в умовах постійного посилення конкуренції і, як наслідок, скорочення прибутковості, необхідно шукати шляхи скорочення операційних витрат і мінімізації ризиків. Обов'язковою умовою тут буде правильна побудова механізму, який здійснюватиме цю діяльність. Тобто необхідно створити своєрідний конвеєр, що складається з певної кількості співробітників, котрі взаємодіють із позичальниками і між собою за певними чітко визначеними правилами й алгоритмами. До числа таких алгоритмів входять методики аналізу заявок та прийняття рішень про надання кредиту.[92, с.58]

Отже, на підставі викладеного вище пропонується модернізувати технологію оцінки банком позичальників – фізичних осіб (рис. 3.1.).

Система має складатися з двох аналітичних блоків: блоку аналізу даних і блоку прийняття рішень.

У першому блоці здійснюється аналіз даних про позичальників банку, про надані кредити й історії їх погашення. Блок аналізу необхідно доповнити такими запитами: 1) одержувані доходи (використовуючи базу даних Пенсійного фонду); 2) наявна нерухомість, земельні ділянки, їх площа й місце розташування (використовуючи базу даних Бюро технічної інвентаризації); 3) наявність автотранспорту, його вік (база даних ДАІ України); 4) залучення даних спеціалізованих кредитних бюро (необхідність яких у банківському ритейлі очевидна) про наявність термінових і погашених кредитів у інших банках.

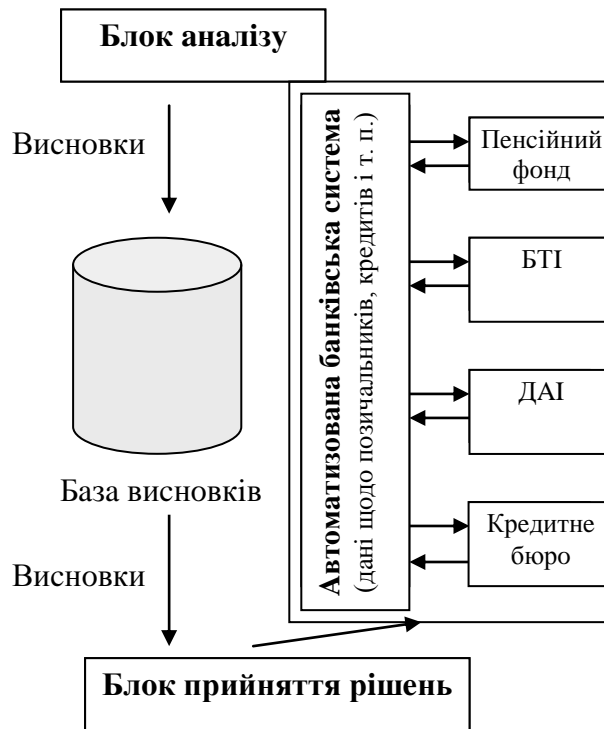

Рис. 3.1. Модернізована схема проведення банком оцінки позичальника – фізичної особи [92, с. 59]

Подібні запити повинні здійснюватися на договірній основі, у режимі реального часу, в максимально короткі терміни.

Очевидно, що з початку функціонування модернізованої системи перевірки даних витрати банку на проведення такої операції збільшаться. Але з часом

налагодження системи обміну інформацією та зниження кредитного ризику дадуть суттєву віддачу.

У процесі аналізу даних про позичальників і кредити застосовуються різні математичні методи, які виявляють у них фактори та їх комбінації, що впливають на кредитоспроможність позичальників, і силу їх впливу. Виявлені залежності становлять основу для прийняття рішень у відповідному блоці.

Блок прийняття рішень використовується безпосередньо для отримання висновку системи автоматизованого банківського ритейлу про кредитоспроможність позичальника, про можливість надання йому кредиту та про максимально допустимий його розмір. Із цим блоком працює співробітник банку, який або вносить до нього анкету нового позичальника, або одержує її з торговельної точки, де банк здійснює програму споживчого кредитування [92, с. 59].

Таким чином, різні методики оцінки кредитоспроможності відрізняються одна від одної складом факторів, що використовуються при оцінці загального кредитного рейтингу позичальника, а також підходами до оцінки кожного параметра й ступенем значущості кожного з них. На жаль, склад чинників у методиках не універсальний для всіх банків і країн, що, в свою чергу, не дає змоги світовому банківському співтовариству обмінюватися статистикою та вдосконалювати свої методики. Водночас складність і неоднозначність оцінки кредитоспроможності фізичних осіб зумовлює застосування різноманітних методів і підходів.

При іпотечному кредитуванні фізичних осіб основний спосіб зниження кредитного ризику банку – це проведення андеррайтингу позичальника. При цьому оцінюється ймовірність погашення кредиту, що передбачає аналіз платоспроможності потенційного клієнта у встановленому банком порядку, а також прийняття позитивного рішення за заявою на іпотечний кредит або відмову в наданні кредиту.

Операціями з іпотечного кредитування фізичних осіб у банку займається кілька банківських підрозділів: юридична служба, служба безпеки, відділ цінних паперів, відділ житлового будівництва та інші. Це свідчить про ступінь складності

й трудомісткості процедури андеррайтингу, яку кожен банк розробляє самостійно, обираючи критерії оцінки та умови надання іпотечних кредитів[92, с. 60].

Найважливіший момент у процесі андеррайтингу – оцінка платоспроможності клієнта щодо можливості своєчасно здійснювати платежі за кредитом. Для виконання цієї оцінки консолідується інформація про трудову зайнятість та отримані позичальником доходи, а також про його витрати. Після цього робиться висновок, чи зможе він погасити кредит, а також чи є майно, що закладається, достатнім забезпеченням для надання позики.

При іпотечному кредитуванні співробітники банків включають до методики визначення платоспроможності позичальника додаткові кількісні та якісні характеристики. Серед кількісних характеристик – відношення загальної суми щомісячних зобов'язань позичальника до сукупного сімейного доходу за той самий період, а також достатність грошових коштів (виходячи з витрат на утримання). Якісні характеристики включають доходи позичальника, стабільність зайнятості, кредитну історію, забезпечення кредиту тощо.

Оцінюючи методику андеррайтингу, можна зробити висновок, що тут застосовується системний підхід до аналізу позичальника. Позитивна сторона цієї методики – можливість банку виробити до будь-якого потенційного позичальника індивідуальний підхід, за якого буде враховано необхідну кількість характеристик. Серед недоліків цієї оцінки – трудомісткість її виконання, що потребує особливої кваліфікації банківських працівників. Більшість банків воліє компенсувати кредитний ризик за допомогою підвищення процентної ставки.

У системі заходів щодо залучення до іпотечного кредитування банківських установ і населення важлива роль має належати набору інструментів іпотечного кредитування, що є на ринку [54, с. 39]. Ці інструменти покликані поєднати інтереси кредитора і позичальника шляхом:

- забезпечення прибутковості іпотечної діяльності й повернення коштів кредитора, їх захисту від інфляції;
- зниження ризиків іпотечного кредитування;

- забезпечення таких умов кредитування, за яких кредит стає доступним для позичальника.

Розробники цих інструментів мають враховувати такі чинники:

- загальний стан економіки (рівень інфляції, доходи населення, грошову політику уряду тощо);
- джерела і вартість залучених коштів для надання іпотечних кредитів;
- необхідність забезпечення простоти і доступності для розуміння клієнтами механізму розрахунків за кредитами.

Враховуючи вимоги чинних законодавчо-нормативних актів щодо функціонування ринку іпотечного кредитування, менеджмент банку при розробці інструментів іпотечного кредитування повинен також аналізувати такі основні показники :

- рівень кредитоспроможності потенційних клієнтів. На жаль, реалії сьогодення, рівень доходів населення та цін на житло не дають змоги більшості громадян стати потенційними учасниками іпотечного ринку. Як пропонує К. Паливода, необхідно шукати «фінансовий механізм, який сприяв би вирішенню житлової проблеми шляхом скорочення розриву між ринковими цінами на житло і купівельною спроможністю населення» [65, с. 4]. З цією пропозицією не можна не погодитися. Саме внаслідок низьких доходів населення розвиток потенційно місткого українського ринку іпотечного кредитування стримувався;
- наявність інструментів, що є забезпеченням за іпотечними кредитами. Законодавчі обмеження щодо оформлення як застави житла, в якому мешкають неповнолітні діти, обмежують коло потенційних учасників ринку, та спроможність цих родин поліпшити житлові умови;
- рівень ціни кредитних грошей і чинники, що впливають на нього (інфляція, курс національної валюти, недостатність обсягів внутрішнього грошового ринку). Нестача у достатньому обсязі на вітчизняному ринку довготермінових фінансових ресурсів спонукала банки до зовнішніх запозичень. Це, з одного боку, підвищувало залежність цінового чинника

національного іпотечного ринку від кон'юнктури світових ринків, а з другого – призвело під час кризи до неконтрольованого зниження ліквідності деяких банків. Це сталося тому, що насамперед банкам необхідно було повертати залучені ресурси, а пролонгувати строки дії договорів у деяких випадках вони не могли;

- рівень ризиків. Сучасну систему захисту прав кредиторів необхідно вдосконалити. Нині вона не дає змоги знизити вплив цього чинника на ціну іпотечних кредитів. З іншого боку, відповідно до чинного законодавства органами державної реєстрації майнових прав на нерухоме майно є місцеві органи реєстрації, створені в реєстраційних округах (район, місто, район у місті), і центральний орган реєстрації в системі виконавчих органів з питань земельних відносин. Реєстрація нерухомості, відповідно до закону, має здійснюватися за кадастровими номерами, присвоєними земельним ділянкам в установленому порядку. Проте ця система ще не є достатньо дієвою. Не працює прозоро і масштабно ринок землі.

Практика низки країн свідчить, що без належної участі держави розвиток іпотечного ринку практично неможливий. В Україні залучення бюджетних ресурсів до системи іпотечного кредитування сприяло б пожвавленню ділової активності в будівельному секторі в регіонах, стимулювало б мультиплікаційний ефект регіонального економічного зростання, наповнення завдяки цьому місцевих бюджетів та використання акумульованих коштів на реалізацію місцевих іпотечних програм у сфері кредитування будівництва житла. Останній чинник надзвичайно важливий, адже джерелом розширення ресурсної бази для іпотечного кредитування у такому разі буде не перерозподілена витратна частина місцевих бюджетів, а збільшена прибуткова. Саме на такому підході мають базуватися місцеві програми іпотечного кредитування. До речі, така практика успішно реалізується в Росії регіональними агентствами з іпотечного кредитування [31].

Доцільно зазначити, що державна підтримка притаманна будь-якій моделі іпотечного ринку. Навіть за розширено-відкритої моделі, за якої основний

приплив кредитних ресурсів до іпотеки відбувається за рахунок вторинного ринку цінних паперів, забезпечених заставними на нерухомість, участь держави у створенні належної інфраструктури такого ринку, а також у сфері часткового контролю над емісією цінних паперів є неодмінною і суттєвою. Такий контроль, як свідчить міжнародний досвід, може бути реалізовано шляхом забезпечення жорсткого балансу між сукупною ціною цінних паперів, які емітовані і перебувають в обігу на вторинному ринку, і ціною заставних, проданих банками емітентам для забезпечення цієї емісії [54, с. 40].

Підсумовуючи обґрунтування необхідності участі держави в системі іпотечного житлового кредитування, зазначимо, що в країнах із розвинутою ринковою економікою держава в процесі регулювання інвестиційної діяльності бере на себе одночасно декілька функцій. Перша – це регулювання (стимулювання або обмеження) загального обсягу капіталовкладень приватного бізнесу. Друга функція – вибіркоче стимулювання капіталовкладень у певні підприємства, галузі та сфери діяльності за допомогою кредитних і податкових пільг. Третя функція – пряме адміністративне втручання в інвестиційний процес. Співвідношення цих функцій на ринку має визначатися динамікою і параметрами розвитку іпотечного та житлового ринків у кожному конкретному періоді [54, с. 41].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Кредитні операції є найважливішим джерелом прибутку банку, проте складають підвищену небезпеку для стійкості та стабільності банку в цілому. Кредитний ризик – це ризик несплати позичальником основного боргу (суми наданої позики) і відсотків, які належать сплаті банку за користування кредитом у терміни, визначені у кредитному договорі. Несплата процентів за позикою здатна спричинити неотримання прибутку банку від кредитної діяльності, неповернення ж самого кредиту викликає появу прямих збитків та можливу втрату банківського капіталу. З огляду на це кредитний ризик активної діяльності комерційного банку можна розглядати як ймовірність появи втрат (втраченої вигоди) із-за ненадання кредиту потенційному позичальнику, здатному своєчасно виконати свої фінансові зобов'язання.

2. Кредитний ризик при кредитуванні населення може бути пов'язаний з простроченням платежу через неплатоспроможність позичальника; нецільовим використанням кредиту; збитковістю галузі застосування кредиту; забезпеченістю і видами застави; невиконанням попередніх зобов'язань за кредитами банку; безперспективністю подальшого розвитку позичальника; складним фінансовим станом позичальника тощо. Оскільки джерело кредитного ризику банку полягає у нездатності позичальника своєчасно та в повному обсязі виконати свої зобов'язання за отриманим кредитом, одним із заходів, спрямованих на мінімізацію збитків, є проведення якісної оцінки його кредитоспроможності.

3. Найголовнішим методом захисту від кредитних ризиків, визначення необхідного обсягу позики та можливих шляхів повернення заборгованості банку є аналіз та оцінка кредитоспроможності клієнта, його фінансового стану, прогнозування ризику неповернення кредиту. Банки самостійно визначають рівень ризику кредитних операцій, оцінюють фінансовий стан позичальників (контрагентів банку) та вартість застави в межах чинного законодавства. Комплексна оцінка кредитного ризику можлива на основі багатофакторного аналізу кредитоспроможності клієнтів банку та його кредитного портфеля.

4. Забезпечення ефективності та надійності здійснення кредитних операцій

вимагає від комерційного банку організації постійного моніторингу всіх стадій реалізації кредитного процесу. Для проведення моніторингу кредитного ризику у банківській діяльності необхідна відповідна методична база. Це обумовлює важливість удосконалення організаційно-методичних підходів, необхідних для здійснення моніторингу, що на сьогодні, враховуючи вплив світових процесів глобалізації фінансових ринків та інтернаціоналізації банківської діяльності на національну банківську систему, має першочергове значення.

5. Сьогодні гостро постало питання, як оцінити кредитоспроможність роздрібних позичальників. Для цього необхідно особливу увагу приділяти внутрішній рейтинговій системі оцінки. Для досягнення найвищих результатів найдоцільнішим є використання банками модернізованої схеми оцінки кредитоспроможності фізичних осіб. При іпотечному кредитуванні фізичних осіб основний спосіб зниження кредитного ризику банку слід використовувати проведення андерайтингу позичальника. Підсумовуючи досвід зарубіжних країн з розвинутою ринковою економікою пропонується посилити участь держави в системі іпотечного житлового кредитування.

ВИСНОВКИ

1. Економічна сутність кредиту є найскладнішою категорією товарно-грошових відносин. Багато років вчені прагнули з'ясувати значення кредиту в економіці і суспільстві, але й нині продовжуються наукові дослідження щодо економічної суті, принципів і ролі кредиту. Кредитування населення є одним із основних видів кредитування та входить до складу важливих активних операцій комерційних банків. В економічній літературі існують різні трактування такого виду кредиту і кожне з цих трактувань розкриває різні аспекти кредитування населення.

2. Кредити населенню надаються в різних формах, які мають свою переваги і недоліки. Розвинутість таких видів кредитів характеризує рівень життя населення. Надання споживчого кредиту населенню підвищує їх платоспроможний попит, життєвий рівень, прискорює реалізацію товарів, тобто цивілізованих відносин на споживчому ринку країни.

3. Для одержання кредиту позичальник звертається до банку із кредитною заявкою, до складу якої входить певний пакет документів. Склад необхідних документів залежить від характеру кредитної операції, і для різних клієнтів він може бути різним. Кредити надаються на підставі укладеної між банком і позичальником кредитної угоди (договору). До укладання кредитного договору банк повинен ретельно проаналізувати кредитоспроможність позичальника, здійснити експертизу проекту чи господарської операції, що пропонується для кредитування, визначити ступінь ризику для банку та структуру майбутньої позички (сума, строк, процентна ставка тощо). У кредитному договорі передбачаються: мета, сума, строк, порядок, форма видачі і погашення кредиту, форма забезпечення зобов'язань позичальника, процентна ставка, порядок і форма сплати процентів й основного боргу, права, зобов'язання, відповідальність сторін щодо надання і погашення ава, зобов'язання, відповідальність сторін щодо надання і погашення кредитів, перелік відомостей, розрахунків та інших документів, необхідних для кредитування, періодичність їх подання банку,

можливість проведення банком перевірок на місці, наявності і стану зберігання заставного майна тощо.

4. Вітчизняному банківському сектору необхідно на основі світового банківського досвіду удосконалювати процес кредитування населення. Досить важливим для розвитку економіки України є використання зарубіжного досвіду роботи кредитних агентств. Недостатність відомостей про клієнта призводить до неефективного розподілу кредитних ресурсів. За допомогою кредитного агентства проходить обмін інформацією про позичальників між кредиторами. В Україні в 2001 році НБУ створив ЄІС “Реєстр позичальників”, за допомогою цієї системи банки отримали можливість ознайомитись з негативною інформацією про позичальника. Сьогодні в Україні функціонує вже три бюро кредитних історій.

5. Аналізуючи ринок кредитування населення в цілому, в 2011 році варто зазначити, що споживче кредитування активізувалося. За оцінками фахівців, кількість банків на ринку зросла як мінімум в 2 рази, а також значно зросли обсяги видач. Протягом року умови кредитування ставали все більш привабливими для позичальників, середня вартість кредиту на ринку знижувалася, а ризикові критерії ставали все більш лояльними. Однак, ситуація змінилася в жовтні 2011 року у зв'язку з нестачею ліквідності в банків. Багато банківських установ призупинили видачу споживчих позик, або, як мінімум, знизили темпи кредитування.

6. Аналізуючи діяльність ПАТ КБ «ПриватБанк», слід зазначити, що банк займає лідируючі позиції по кредитуванню на ринку банківських послуг. Кредитний портфель займає значне місце в загальній сумі активів банку. За період 2009-2011 рр. кредитний портфель банку зріс на 33555 млн. грн, або на 33,2%, що свідчить про збільшення кредитних операцій. Частка кредитів наданих фізичним особам у кредитному портфелі банку в 2011 році становить 23,6% (23860 млн.грн.). Аналізуючи динаміку зростання кредитів наданих фізичним особам протягом 2011 року слід зазначити, що спостерігається стійка тенденція до зростання. Результатом реалізації виваженої політики банку щодо зниження

кредитних ризиків є те, що частка забезпечених кредитів наданих фізичним особам у 2011 році значно переважає незабезпечені.

7. В роботі було визначено, що ПАТ КБ «ПриватБанк» має розгалужену систему філій та відділень по всій Україні, пропонує всі види банківських послуг, банк слідкує за зміною потреб ринку, постійно працює над вдосконаленням своєї діяльності. Йому вдалося розробити актуальну і доступну клієнту систему масового оформлення кредитів. Клієнт може придбати таку необхідну річ трьома шляхами: оформити кредит в магазині-партнері банку, в найближчому відділенні або оформити кредитну картку і нею розплатитися за обраний товар. Банк пропонує різноманітні програми з надання кредитів на: придбання житла, купівлю автомобіля, придбання товарів та послуг у торговельній мережі, фінансування різних подій (весілля, народження дитини, ремонт і т.д.), отримання освіти, а також кредитні картки.

8. Невід'ємною ситуативною характеристикою будь-якої діяльності кожного суб'єкта бізнесу є ризик. Кредитний ризик викликає можливість несплати процентів за позикою, що спричиняє неотримання прибутку банку від кредитної діяльності, або неповернення ж самого кредиту, що зумовлює появу прямих збитків та можливу втрату банківського капіталу. В структурі кредитного ризику присутні: ризик, пов'язаний із позичальником, гарантом, страховиком; ризик, пов'язаний із предметом застави; системний ризик; форс-мажорний ризик.

9. Повністю уникнути ризику у кредитній справі, виключити ймовірну появу втрат практично неможливо, тому необхідно їх мінімізувати. Зовнішні способи мінімізації кредитного ризику (розподіл ризику, страхування ризику, забезпечення) передбачають передачу частини або всього ризику іншим економічним суб'єктам. Внутрішні (лімітування, диверсіфікація, створення резервів, оцінка кредитоспроможності позичальника) засновані на самостійних спробах банку перестраховуватися. На практиці, як правило, способи поєднуються з метою посилення їх впливу. З метою зменшення банківських ризиків Національний банк установлює нормативи кредитного ризику, недотримання яких може призвести до фінансових труднощів у діяльності банку. Ще однією

важливою складовою загальної системи ризик-менеджменту у банку є організація постійного моніторингу всіх стадій реалізації кредитного процесу, що забезпечує ефективність та надійність здійснення кредитних операцій.

10. Кожен банк визначає власну кредитну політику, яка є основою стратегії ризику в діяльності банку. Правильна побудова механізму, який здійснюватиме кредитну діяльність дозволить скоротити операційні витрати і мінімізувати ризики. Для того, щоб в подальшому удосконалити процес кредитування населення, потрібно врахувати пропозиції наведені в роботі, а саме: запровадження нових видів банківських продуктів для фізичних осіб з орієнтацією на найменш захищені верстви населення, створення програми з кредитування підприємців, які бажають створити власну справу, стимулювання потенційних клієнтів для отримання кредиту шляхом впровадження диференціації рівня процентних ставок, розширення складу фінансових коефіцієнтів, які використовуються банком для аналізу кредитоспроможності позичальника, індивідуальний підхід при зборі проблемної заборгованості, вдосконалення роботи щодо оцінки ділової репутації клієнта, розроблення мінімального переліку необхідних документів для оформлення кредиту та скорочення часу отримання кредиту, акцентування уваги та роз'яснення найбільш значимих аспектів кредитної угоди, постійне залучення клієнтів шляхом проведення рекламних акцій та презентацій, створення позитивного образу банку для клієнтів. Перераховані заходи можуть позитивно вплинути на діяльність банку та дозволять гідно конкурувати на ринку банківських послуг в складних економічних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналитический отчет о развитии рынка кредитования физических лиц на покупку автомобилей в банках Украины за 2011 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.prostobankir.com.ua/individualnyy_biznes/analitika
2. Аналитический отчет о развитии рынка потребительского кредитования физических лиц в банках Украины за 2011 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.prostobankir.com.ua/individualnyy_biznes/analitika
3. Аналитический отчет о рынке ипотечных кредитов для физических лиц в банках Украины за 2011 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.prostobankir.com.ua/individualnyy_biznes/analitika
4. Банковские продукты Приватбанка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://privateagent.com.ua/index.html>
5. Башлай С.В. Проблеми та перспективи розвитку іпотечних кредитних відносин [Текст] / С. В. Башлай / Регіональна економіка.–2006.–№1. – с. 109.
6. Безкоровайний Є. О. Методичні основи аналізу банківського кредитування фізичних осіб [Текст] / Є. О. Безкоровайний // Економіка фінанси і право. – 2008. – № 9. – С. 19 – 23.
7. Белопятов А. К. По миру с картой. Платежной [Текст] / А. К. Белопятов // Украинская туристическая газета. – 2010. – № 5. – С. 34.
8. Бодрецький М. Н. Проблематика довгострокового кредитування [Текст] / М. Н. Бодрецький // Вісник НБУ. – 2009. – № 5. – С. 32-38.
9. «Больше» не значит «лучше»: обзор рынка потребительского кредитования за 2011 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.prostobank.ua/potrebitelskie_kredity/stati
10. Борисов А. Б. Большой экономический словарь [Текст] – [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://elib.tolgas.ru/search/author_search.php
11. Брітхем Е. В. Основи фінансового менеджменту [Текст] : Пер. з англ. / Державний національний університет ім. Т. Шевченка – К.: « Молодь» , 1997. – 1000 с.

12. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік [Текст] : Підручник для ВНЗів / Бутинець Ф. Ф. 2-е видання. – Житомир: ПП «Рута», 2008. – 608 с.
13. Васюренко О. В. Банковские операции [Текст]: Учеб. пособие/ О. В. Васюренко. – 2-е изд., испр. и доп. – К.: Знание, 2009. – 255 с.
14. Васькович І. М. Планування фінансової стійкості банків на основі економетричного моделювання [Текст] / І. М. Васькович // Вісник. — Львів, 2006. — С. 9–12.
15. Вітлінський В. В. Кредитний ризик комерційного банку [Текст] : Навч. посіб./ В. В.Вітлінський, О. В.Пернарівський, Я. С.Наконечний, Г. І.Великоіваненко; за ред В.В.Вітлінського. – К : Знання, 2000.- 251с.
16. Владичин У. В. Банківське кредитування: Навч.посібник / У. В. Владичин. – К.: Атіка, 2008. – 648 с.
17. Волохата К.О. Економічний аналіз діяльності комерційних банків [Текст] / К.О. Волохата, Л. В. Чуніховська. – Х.: ХБК, 2006. – 379 с.
18. Герасімович А. М. Аналіз банківської діяльності [Текст] : підручник / А. М. Герасімович, М. Д. Алексеенко, И. М. Поросій-Вергуненко. – КНЕУ. – 2007. – 599 с.
19. Гончаров С. М. Тлумачний словник економіста [Текст] / С. М. Гончаров – К. Просвіта, 2009. – 268 с.
20. Господарський кодекс України : закон України: прийнятий 16.01.2003 № 436-IV / Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу: // <http://www.rada.gov.ua>.
21. Гриценко О. І. Дослідження ефективності діяльності комерційних банків [Текст] / О. І. Гриценко, О. Б. Іщенко// Банківська справа. – 2010. – № 5.
22. Грошово-кредитна політика НБУ в 2011 році. [Електронний ресурс]. – Національний банк України. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
23. Грязновая А. Г. Финансы [Текст] / А. Г. Грязновая, Е. В. Маркина – М. : Финансы и статистика, 2004. – 504 с.
24. Денисенко О.Ю. Деякі аспекти правового регулювання споживчого кредитування в Україні / О. Ю. Денисенко // Економіка України. – 2011. –

- № 2. – С. 37 – 42.
25. Дзюблюк О. В. Банківські операції [Текст]: підручник / О. В. Дзюблюк, Я. І. Чайковський, Н. Д. Галапуп та ін. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Еконмічна думка», 2009. – 696 с.
26. Дзюблюк О. В. Організація грошово-кредитних відносин суспільства в умовах ринкового реформування економіки [Текст] / О. В. Дзюблюк. – К.: Поліграфкнига, 2005. – 512 с.
27. Дмитренко М. Г. Кредитування і контроль [Текст]: Навчально-методичний посібник (у схемах і коментарях) / М. Г. Дмитренко, В. С. Потлатюк. – К.: Кондор, 2005. – 296 с.
28. Дубілет О. В. Перспективи розвитку карткових продуктів [Текст] / О.В. Дубілет // Вісник НБУ. – 2009. – № 10. – С. 11–13.
29. Егоров Е. В. Маркетинг банківських послуг [Текст] : Навч. Посібник / Е. В. Егоров, А. В. Романов, В. А. Романова ; під ред. В. А. Романової. – Київ, 2009. – 102с.
30. Єлейко І. В. Особливості мінімізації кредитного ризику банківської установи [Текст] // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.8
31. Евтух О. Т. Жилищная ипотечная система: мировой опыт [Текст] // Деньги и кредит. – 2000. - № 10
32. Загородній А. Г. Словник банківських термінів. Банківська справа: Термінологічний словник [Текст] / А. Г. Загородній, О. М. Сліпушко, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко – К.: Видавництво „Аконіт”, 2000. – 608 с.
33. Задерей Н. Перше всеукраїнське бюро кредитних історій [Електронний ресурс] // Український діловий тижневик "Контракти" / № 24 від 13-06-2005, www.kontrakty.com.ua
34. Замуруєв А. С. Кредит та позика : термінологічний аналіз, класифікація та визначення форми [Текст] // А.С. Замуруєв – 2009. – №4. – С. 28–30.
35. Звітність ПАТ КБ «ПриватБанк». – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://privatbank.ua/info/index1.stm?url=/info/balance/balance_bank.ssc

36. Калина А. В. Робота сучасного комерційного банку [Текст] : Навчально–методичний посібник/ А. В. Калина, А. А. Кощесв; Міжрегіональна Академія управління персоналом. – К. : МАУП, 2007. – 221 с.
37. Калина А.В. Банківська справа: Короткий словник [Текст] / А. В. Калина, В. Н. Кочетков. – К. : МАУП, 2008 – 206 с..
38. Карагодова О. Проблеми оптимізації структури кредитного портфеля комерційного банку [Текст] / О. Карагодова // Банківська справа. – 2009. – № 5. – с. 34–36.
39. Карапетян Т. Оцінка кредитоспособности заемщика [Текст] / Т. Карапетян // Экономика Украины. – 2005. – № 9. – С. 82 – 84.
40. Карпенко Г. В. Кредитна діяльність вітчизняних банків та можливості їх інтеграції до світової фінансової системи [Текст] / Г. В. Карпенко // Фінанси України. – 2007. – № 2. – С. 89 – 96.
41. Ковальов В. В. Фінансовий аналіз. Методи та процедури [Текст] / В. В. Ковальов. – Х.: Фінанси та статистика, 2008. – 560 с.
42. Корнеєв В. В. Фінансові послуги на ринку платіжних карток [Текст] / В. В. Корнеєв // Актуальні проблеми економіки – 2008. – № 4. – С. 97–101.
43. Косова Т. Д. Аналіз банківської діяльності [Текст]: Навч. пос. /Т. Д. Косова. – К.: ЦУЛ, 2008. – 486 с.
44. Кредитні картки ПАТ КБ «Приватбанк» [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.privat-bank.pp.ua/>
45. Крейніна М. Н. Підсумкова оцінка ефективності господарської діяльності підприємства [Текст] / М. Н. Крейніна. – Львів: Фінанси та статистика, 2008. – 168с.
46. Лаврушин О. І. Деньги, кредит, банки [Текст] : учебное пособие / О. І. Лаврушин. – 2009. – 352 с.
47. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика [Текст] : Навчальний посібник / В. Д. Лагутін., – 3-тє вид., перероб. і доп.. – К.: Знання, 2002. – 215 с.

48. Левицька Т. В. Особливості використання сучасних інформаційних технологій і платіжних пластикових карток у банківській системі [Текст] / Т. В. Левицька // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 233
49. Лобанов А. А. Энциклопедия финансового риск-менеджмента [Текст] / А. А. Лобанов, А. В. Чугунов – М.: Альпина Паблишер, 2003. – 786 с.
50. Матвієнко В. П. Довгострокове кредитування – дієвий важіль інноваційного прискорення економіки [Текст] / В. П. Матвієнко // Обрій ПІБ. – 2003. – №9 (119). – С. 1 – 5.
51. Мельник В. М. Оподаткування підприємницької діяльності [Текст]: Навч. Посібник/ В. М. Мельник, І.А. Грицаєнко, О.С. Іванишина – Ірпінь: АДПСУ, 2003. – 155 с.
52. Мельник О. В. Кредитування в комерційних банках [Текст] / О. В.Мельник // Банківська справа. – 2008 р. – № 3. – с. 31 – 35.
53. Мерфі Д. Дж. Візуальний інвестор. Як визначати тренди [Текст] / Джон Дж. Мерфі. – Київ: Діаграмма, 2008 р. – 332 с.
54. Мироненко В., Мироненко Г. Перспективи розвитку національної системи іпотечного кредитування з урахуванням зарубіжного досвіду [Текст] / В. Мироненко, Г. Мироненко // Вісник Національного Банку України. – 2011. - № 5. – С. 38-41.
55. Мирун Н. И. Банковское обслуживание предприятий и населения [Текст] / Н. И. Мирун, А.Л. Герасимович. – К.: Национальная академия управления, 2006. – 278 с.
56. Мороз А. М. Банківські операції [Текст]: Підручник/ А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна — К.: КНЕУ, 2000.
57. Мороз А. Н. Банківські операції [Текст] / А. Н. Мороз. – К.: Знання., 2007. – 524 с.
58. Мочерний С.В. Економічний енциклопедичний словник [Текст]: У 2 т. Т.1 / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. А. Устенко, С. І. Юрій. – Львів: Світ, 2005. – 508 с.

59. Обзор рынка кредитования физических лиц за 2011 год [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prostobank.ua/potrebitelskie_kredyty/stati
60. Общая теория денег и кредита [Текст]: Учеб./ Под. ред. Жукова. – М.: Банки и биржи; Юнити, 2005. – 303 с.
61. Овчаров А. О. Організація управління ризиками у комерційному банку [Текст] / А. О. Овчаров. – 2008. – №1. – С.15–16.
62. Основні показники діяльності банків України на 1 лютого 2011 року [Текст] // Вісник НБУ. – 2011. – № 3. – С. 44
63. Офіційний сайт ПриватБанку в Інтернеті // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://privatbank.ua/>
64. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності [Текст] : Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / І. М. Парасій-Вергуненко — К. : КНЕУ, 2003. — 347с.
65. Паливода К. Становлення та розвиток іпотечного ринку житла в Україні [Текст] // Вісник Національного банку України. – 2006. - № 12. С. 3 - 9
66. Петрук О. М. Банківська справа [Текст]: Навчальний посібник / за ред. д. е. н., проф. Ф. Ф. Бутинця. / О. М. Петрук. – К.: Кондор, 2005. – 461 с.
67. Печникова А. В. Банківські операції [Текст] / А. В. Печникова, О. М. Маркова, Е. Б. Стародубцева. – К.: Просвіта, 2008. – 523 с.
68. Підвойний А. Г. Підвищення ефективності управління ризиками в умовах активізації споживчого кредитування [Текст] / А. Г. Підвойний // Вісник НБУ. – 2010. – № 10. – С. 7 – 10.
69. Плюта В. Сравнительный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа [Текст] / Пер. с научной редакции В. М. Жуковой. – М.: Статистика, 1980. – 151 с.
70. Побединська В. Ю. Проблеми споживчого кредитування в Україні [Текст] / В. Ю. Побединська // Вісник НБУ. – 2009. – №2. – с. 42 – 43.

71. Поліщук О. А. Особливості фінансової діяльності комерційних банків в посткризовий період [Текст] / О. А. Поліщук, О. В. Крижанівська/ Ключові питання сучасної науки. – Софія: «Бял ГРАД-БГ» ООД. – 2011. С. 8-13.
72. Положення НБУ «Про затвердження правил надання банками України інформації користувачу про умови кредитування та сукупної вартості кредиту» № 168 : постанова Правління НБУ : прийнята 10.05.2007 р. / Національний банк України. – Офіційний текст. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/re13808.html
73. Положення НБУ «Про кредитування» №246 : постанова Правління НБУ : прийнята 28.09.95 / Національний банк України. – Офіційний текст. - Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0246500-95>
74. Положення НБУ «Про організацію операційної діяльності в банках України» : постанова Правління НБУ : прийнята 18.06.2003 р. №254. 95 / Національний банк України. – Офіційний текст. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0559-03>
75. Послуги ПАТ КБ «Приватбанк» [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://privateagent.com.ua/servises.html>
76. Постанова НБУ «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні» : постанова Правління Національного банку України : затверджена 28 серпня 2001 року N 368. / Національний банк України. - Офіційний текст. - Режим доступу до постанови : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG6032.html
77. Постанова НБУ «Про затвердження Положення про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за позиками комерційних банків» №323 : прийнята 29.09.97 / Національний банк України. – Офіційний текст. - Режим доступу: <http://ukraine.uapravo.net/data/base54/ukr54653.htm>
78. Постанова Правління НБУ «Інструкція з бухгалтерського обліку кредитних, вкладних (депозитних) операцій та формування і використання резервів під кредитні ризики в банках України» : затверджена 15.09.2004

435. / Національний банк України. – Офіційний текст. - Режим доступу: <http://tc.nusta.com.ua/dkpk/dgerela/373.htm>
79. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку [Текст]: Підручник. / Л. О. Примостка. – К.: КНЕУ, 2005. – 468 с.
80. Про банки і банківську діяльність: закон України: прийнятий від 07.12.2000 р. № 2121-III / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. - №5-6. – С. 30
81. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень : закон України: прийнятий від 18 листопада 2003 року N 1255-IV (Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України станом від 22 грудня 2005 року N 3273-IV) / Верховна Рада України. – Офіційний текст. - Режим доступу до закону : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1255-15>
82. Про заставу : закон України: : прийнятий від 2.10.92 р. №47, ст. 642 – 12/ Верховна Рада України. – Офіц. текст. - Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>
83. Про іпотеку : закон України: : прийнятий від 05.06.2003 № 898-IV / Верховна Рада України. – Офіц. текст. - Режим доступу: <http://portal.rada.gov.ua/>
84. Про організацію формування та обігу кредитних історій: закон України: прийнятий 23 червня 2005 року N 2704-IV (Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України станом від 22 4 березня 2009 року N 1062-VI) / Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1T091062.html
85. Про податок з доходів фізичних осіб N 2464-VI (2464-17) : закон України: : прийнятий від 08.07.2010, ВВР, 2011, N 2-3 / Верховна Рада України. – Офіц. текст. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=889-15>
86. Прядков В. В. Кредитний потенціал комерційних банків у період економічної кризи [Текст] / В. В. Прядков // Фінанси України. – 2009. – № 11.

87. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь [Текст] / 5-е изд., перераб. и доп. / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева — М.: ИНФРА-М, 2007.
88. Рожко О. Економічна природа та значення державного кредиту в економіці України [Текст] / О. Рожко // Банківська справа. – 2009. – № 4. – С. 81 – 89.
89. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия [Текст] / Г. В. Савицька – Киев: Новое знание. 2008. – 687 с.
90. Савлук М. І. Вступ до банківської справи [Текст] / М. І. Савлук. – К.: Знання, 2005. – 432 с.
91. Сашинська А. В. Кредитна політика банку [Текст] / А.В. Сашинська, Г. С. Годосейчук. – Ключові питання сучасної науки. – Софія «Бял ГРАД-БГ» ООД. – 2011. – Том 1. С. 5-8.
92. Смерічевський С. Удосконалення сучасних методик банківського регулювання оцінки кредитоспроможності фізичних осіб [Текст] / С. Смерічевський // Вісник Національного Банку України. – 2011. - № 2. – С. 28-32.
93. Соломченко Д. С. Оптимізація процесу банківського кредитування [Текст] / Д. С. Соломченко // Вісник. – 2009. – №1. – С. 58 – 60.
94. Степаненко А. И. Системная перестройка банковских учреждений и работа с проблемными банками [Текст] / А. И. Степаненко. – 2008. – №1. с. 26-28.
95. Стрельцова Н. Т. Стратегия развития коммерческого банка [Текст] / Н. Т.Стрельцова, А. С. Новоселов и др. – Новосибирск: ЭКОР, 2007. – 299с.
96. Толбатов Ю. А. Економетрика [Текст] : Підручник для студентів економічних вищих навчальних закладів / Ю. А. Толбатов – К.: ТП Пресс, 2008. – 320 с.
97. Указ Президента України «Про заходи щодо зміцнення банківської системи України та підвищення її ролі у процесах економічних перетворень» від 14 липня 2000 року. – Офіційний текст. - Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U891_00.html

98. Український банківський портал [Електронний ресурс] : – Режим доступу:
<http://banker.ua/>
99. Уткін Е. А. Банковский маркетинг [Текст] : Учеб. пособие для банковских шк. и колледжей по спец. “Банковское дело”. – 2–е изд.] / Е. А. Уткін – М.: ИНФРА; 2007. – 299 с.
100. Хмеленко О. В. Кредитування та контроль [Текст]: Навч. посібн. / О. В. Хмеленко, В. Я. Вовк. – Х. : ИНЖЕК, 2005. – 240 с.
101. Цивільний кодекс України: закон України: прийнятий 16.01.2003 р. № 435-IV/ Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради. – 2003 - №№ 40-44. – С. 356
102. Шевченко Р. І. Банківські операції [Текст] ; Навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисц./ Р. І. Шевченко — К.; КНЕУ, 2006.
103. Шемшученко Г. Ю. Фінансово-правове регулювання банківського кредитування [Текст] : Монографія / Г. Ю. Шемшученко. – К.: ТОВ «Юридична думка», 2006. – 264 с.
104. Шимов В. Н. Словарь современных экономических и правовых терминов [Текст] / В.Н. Шимов, А. Н. Тур, Н. В. Стах, В. С. Каменков, С. Н. Мальченко – К. : Просвіта, 2002 р. – 816 с.
105. Шиян Д. Н. Банківське кредитування та економічна динаміка [Текст] / Д. Н. Шиян // Банківська справа. – 2010. – №1. – С.27-38.
106. Юридичний погляд на кредитні бюро [Електронний ресурс] / В. Новіков // Юридичний журнал. – 2004. - № 10.
107. Ямпольский М. М. О трактовках кредита [Текст] / М. М. Ямпольський // Деньги и кредит. – 2009. -№4. –С.30-32.
108. Яременко О. Р. Деньги и кредит [Текст] : Конспект лекций / О. Р. Яременко. – Х. : ХГЭУ, 2006. – 63 с
109. Th. Tooke. «A History of Prices, and of the State of the Circulation»[Електронний ресурс]. Vol. I–II, London, 1844 (Т. Тук. «История цен и состояние обращения». Тт. I–II, Лондон, 1844). — 72.

Додаток А

Види кредитів [27, 58 с.]

Класифікаційна ознака	Види ознаки	Характеристика
1	2	3
Залежно від суб'єктів кредитних відносин	1. Банківський кредит 2. Комерційний кредит 3. Консорціумний кредит 4. Споживчий кредит	<p>Банківський кредит – це основна форма кредиту, що надається суб'єктам кредитування усіх форм власності на певний строк, під забезпечення, з нарахуванням процентів за користування кредитом.</p> <p>Комерційний кредит - характеризує кредитну угоду між двома суб'єктами господарської діяльності щодо реалізації товарів та послуг з відстрочкою їх оплати.</p> <p>Консорціумний кредит - надається кількома банками.</p> <p>Споживчий кредит - його можуть отримати фізичні особи тільки у національній грошовій одиниці на придбання товарів тривалого користування та повертати банку у розстрочку.</p>
Залежно від об'єктів кредитних відносин	1. Товарний кредит 2. Лізинговий кредит 3. Грошовий кредит	<p>Товарний кредит – це кредит, який надається одним господарюючим суб'єктом іншому в ході здійснення господарської діяльності у вигляді продажу товарів (продукції, робіт, послуг) з відстрочкою платежу.</p> <p>Лізинговий кредит - відносини, які виникають у випадку оренди майна (форма майнового кредиту).</p> <p>Грошовий кредит – надається в національній або іноземній валюті в порядку, передбаченому чинним законодавством.</p>
За строками користування	1. Короткостроковий кредит 2. Середньостроковий кредит 3. Довгостроковий кредит 4. Прострочений кредит 5. Відстрочений кредит	<p>Короткостроковий кредит – до 1 року.</p> <p>Середньостроковий кредит – від 1 до 3 років.</p> <p>Довгостроковий кредит – більше 3 років. Надається під забезпечення заставою (майном, майновими правами, цінними паперами), гарантією, дорученням.</p> <p>Прострочений кредит – кредит, по якому закінчився строк повернення, визначений у кредитному договорі.</p> <p>Відстрочений кредит – кредит, строк повернення по якому перенесено на прохання позичальника на пізнішу дату.</p> <p>Відстрочка погашення кредиту оформлюється додатковою угодою до основного кредитного договору та супроводжується, як правило, встановленням більш високої процентної ставки. До відстрочених кредитів відносять пролонговані кредити.</p>

Продовження додатку А

За забезпе- ченістю	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечений заставою 2. Ломбардний кредит 3. Іпотечний кредит 4. Гарантії 5. З іншим забезпеченням 6. Незабезпечений (бланковий) 	<p>Забезпечений заставою – предметом застави можуть бути майно, цінні папери, інше майно.</p> <p>Ломбардний кредит – гарантується високоліквідним забезпеченням (наприклад, ювелірні вироби, цінні папери), які можуть бути легко продані у разі непогашення кредиту.</p> <p>Іпотечний кредит – надання кредитів під заставу нерухомого майна.</p> <p>Гарантії – розрізняють гарантії банків грошовими коштами та майном третьої особи.</p> <p>З іншим забезпеченням – наприклад, доручення страхової компанії.</p> <p>Незабезпечений (бланковий) – надається комерційним банком тільки в межах наявних власних коштів (без застави майна або інших видів забезпечення) і тільки під зобов’язання повернення кредиту.</p>
За способом надання	<ol style="list-style-type: none"> 1. В розстрочку 2. Одноразово 3. Достроково 4. В регресію платежів 	<p>Одноразово – у визначений строк у повному розмірі.</p> <p>В розстрочку – надається кількома виплатами.</p> <p>Достроково – за вимогою кредитора або за заявою позичальника.</p> <p>В регресію платежів – часткова виплата у визначені строки.</p>
За характером визначення процентів	<ol style="list-style-type: none"> 1. З фіксованою процентною ставкою 2. З плаваючою процентною ставкою 	<p>З фіксованою процентною ставкою – система нарахування відсотків, коли протягом усього строку кредитування платежі по кредиту розраховуються виходячи з того самого відсотка за користування сумою кредиту.</p> <p>З плаваючою процентною ставкою – система нарахування відсотків, що “прив’язана” до якого-небудь ринкового показника.</p>

Додаток Б

Етапи процесу банківського кредитування [100, с. 143]

Додаток В

Банки, які надають кредити готівкою в гривні [9]

Банк	Термін	Реальна ставка, % річних		Максимальна сума, грн.
		мін	макс	
<u>Credit Agricole</u>	1-3 роки	50,88	52,28	25000
	1-3 роки	48,99	50,63	35000
Platinum Bank	1-3 роки	97,58	104,31	6000
	1-3 роки	82,66	83,97	10000
	1-3 роки	85,71	87,52	75000
VAB Банк	1-3 роки	66,47	70,06	50 000
<u>АктаБанк</u>	1 рік	40,38		15000
	1 рік	45,71		5000
Альфа-Банк	1-3 роки	59,43	60,24	19999,99
	1-3 роки	50,04	50,63	49 999,99
Брокбізнесбанк	1 рік	37,39	37,39	20 000
ВТБ Банк	1-3 роки	38,47	48,03	25 000; з поручительством - 50 000
Дельта	1-3 роки	77,54	81,73	10 000
	1-3 роки	66,46	70,05	50 000
Київська Русь	1-3 роки	27,92-37,62; пенсіонерам: 24,23-32,92		15 000
	1-3 роки			15 000
Кредобанк	1-3 роки	69,01	73,71	10 000
	1-3 роки	107,09	107,69	25 000 (без довідки про доходи)
	1-3 роки	56,23	59,70	75 000

Продовження додатку В

МАРФІН БАНК	1 рік	41,82	42,46	20 000
Мегабанк	1-2 роки	45	49	30 000
Промінвестбанк	1-3 роки	45,30	50,66	75 000
Сбербанк Росії (Україна)	1-3 роки	33,43	38,58	100 000
УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС БАНК	1-3 роки	44,38	46,88	20 000
Ерсте Банк	1-3 роки	34,39	38,49	20 000 (без довідки про доходи)
				50 000 (з довідкою про доходи)
Астра Банк	1-3 роки	59,42	65,43	30 000
Банк Руський Стандарт	1 рік	73,78	77,77	30 000
	2 роки	88,40		10 000
Всеукраїнський Банк Розвитку	1-3 роки	33	33	100 000 (на авто без застави)
	1 рік	36	36	25 000 (на ТО автомобіля)
	1 рік	40,99	40,99	20 000 (молодцям)
	1-3 роки	38,60	50,70	20 000 - 100 000

Продовження додатку В

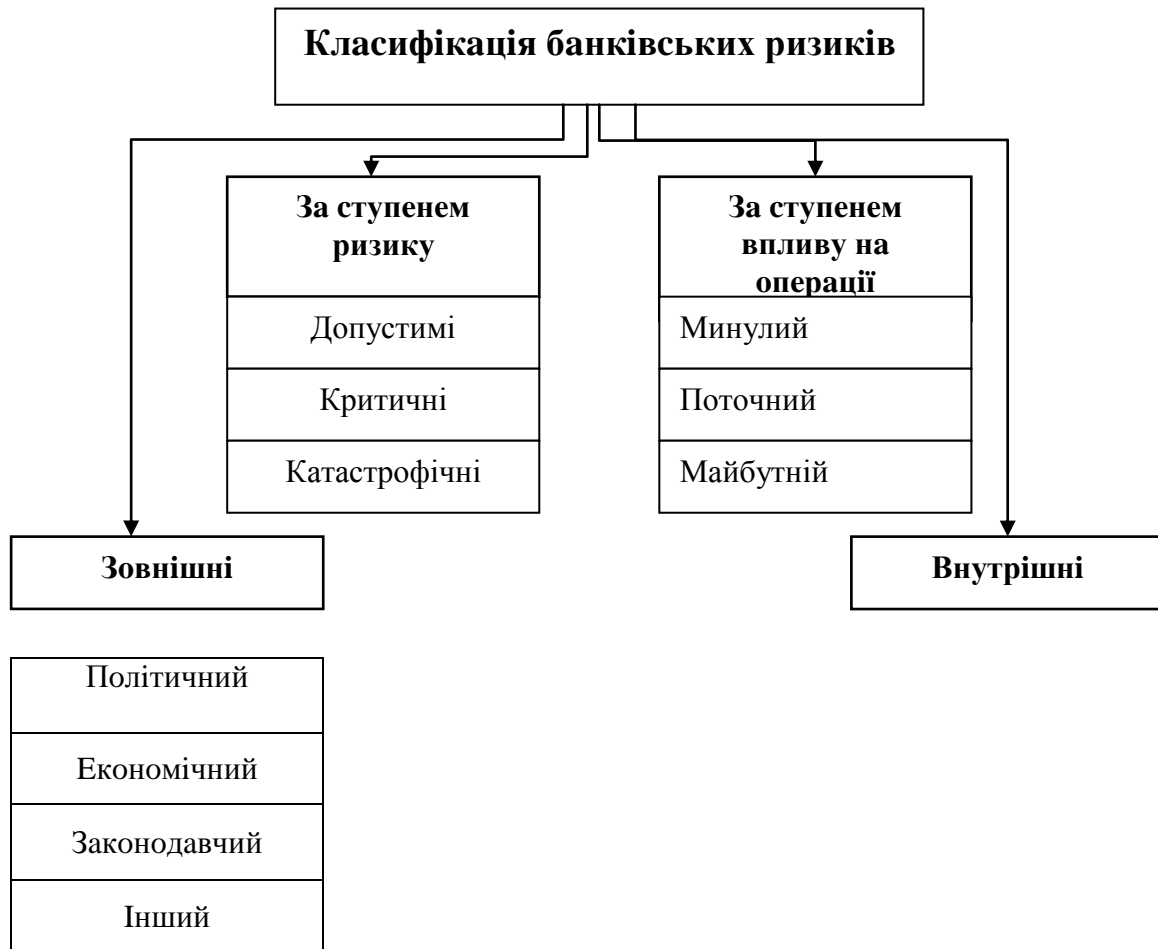
Ідея Банк (Плюс Банк)	1-2 роки	64,82	65,59	12 000 (для працівників бюджетної сфери)
	1-2 роки	58,18	58,76	15 000 (пенсійний)
	2-3 роки	54,16	54,32	20 000 (на весілля, навчання, лікування, ремонт, відпочинок, товари)
	1-3 роки	52,62	86,10	до 30 000
Ренессанс Кредит	1-2 роки	51,24	75,46	50 000
	6 місяців	44,73	64,62	
	18 місяців	50,58	72,74	
	24 місяця	53,89	57,75	
	30 місяців	54,23	65,50	

Додаток Д

Банки, які надають кедити на товари з нульовим авансом [9]

Банк	Термін	Реальна ставка, % річних		Максимальна сума, грн.	Застава
		мін	макс		
Platinum Bank	1-3 роки	33,21	41,35	15 000	немає
Альфа-Банк	1-2 роки		62,41	20 000	немає
Дельта	1-3 роки	58,51	71,88	50 000 (побут. техніка)	немає
	1-3 роки	96,69	104,85	50 000 (телефони і КПК)	
Київська Русь	1 рік	22,15	47,46	15 000	застава товару, придоб. за рахунок кредиту. Якщо сума перевищує 5 000 грн. необхідно поручительство.
Кредобанк	1-3 роки	62,41	93,03	15 000	немає
Ощадбанк	1-2 роки	23,56	23,79	20 000	застава товару, придоб. за рахунок кредиту
ПриватБанк	1-2 роки	60,01	60,01	20 000	товар, що купується
Укрсиббанк	1 рік	59,09	59,09	20 000	немає

Додаток Е
Класифікація банківських ризиків

Кредитний ризик
Ціновий ризик
Фондовий ризик
Відсотковий ризик
Валютний ризик
Ринковий ризик
Ризик, що виникає при формуванні депозитів
Ризик пов'язаний з новими видами діяльності
Ризик ліквідності
Ризик руху грошових коштів

Додаток Ж
Джерела кредитного ризику[56, с. 213]

Джерело	Характеристика
Ризик, пов'язаний із позичальником, гарантом, страховиком:	
Об'єктивний (фінансових можливостей)	Нездатність позичальника (гаранта, страховика) виконати свої зобов'язання за рахунок поточних грошових надходжень чи від продажу активів
Суб'єктивний (репутації)	Репутація позичальника (гаранта, страховика) в діловому світі, його відповідальність і готовність виконати взяті зобов'язання
Юридичний	Недоліки в складанні і оформленні кредитного договору, гарантійного листа, договору страхування
Ризик, пов'язаний з предметом застави:	
Ліквідності	Неможливість реалізації предмета застави
Кон'юнктурний	Можливе знецінення предмета застави за період дії кредитної угоди
Загибелі	Загибель предмета застави
Юридичний	Недоліки в складанні і оформленні договору застави
Системний ризик	Зміни в економічній системі, які можуть здійснити вплив на фінансовий стан позичальника (наприклад, зміна податкового законодавства)
Форс-мажорний ризик	Землетруси, повені, катастрофи, смерчі, страйки, військові дії

Додаток 3

Способи (методи) зниження кредитного ризику [38, с. 369]

